

A stylized illustration in shades of purple and magenta. It depicts a group of people from the chest up, with their arms raised in a gesture of protest or solidarity. The figures are rendered in a simplified, almost geometric style. The background features faint, concentric circular lines. The overall tone is serious and activist.

RAVNOPRAVNOST POD PRITISKOM

Antirodni pokreti u Evropi i
na Zapadnom Balkanu i odgovori
civilnog društva u Bosni i Hercegovini

Naslov: Ravnopravnost pod pritiskom

Podnaslov: Antirodni pokreti u Evropi i na Zapadnom Balkanu i odgovori civilnog društva u Bosni i Hercegovini

Autorice: Enida Čamdžić, Denija Hidić, Maida Zagorac

Urednica: Kristina Ljevak Bajramović

Voditeljica projekta: Jasmina Čaušević

Dizajn i prelom: Tanja Ćurić

Lektura: Enida Čamdžić

Izdavačica: Fondacija CURE, www.fondacijacure.org

Za izdavačicu: Jadranka Miličević

© Fondacija CURE, 2026.

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njenih dijelova je poželjno, uz prikladno navođenje izvora i obavezno prethodno pismeno informisanje izdavačice na e-mail: info@fondacijacure.org

Ovu publikaciju u potpunosti finansijski podržavaju Fondacija Kvinna till Kvinna i UK International Development, koji se ne moraju nužno slagati sa svim stavovima iznesenim u publikaciji. Stavovi i mišljenja isključiva su odgovornost urednice i autorica tekstova u publikaciji.

Partnership | Progress | Prosperity

Sadržaj

Predgovor	5
1. Uvod.....	7
1.1 Globalni trendovi 2024–2025	8
1.2 Antirodni pokreti i njihove strategije	9
2. Žene u antirodnim pokretima	10
2.1 Između evropskih standarda i stvarnosti	10
3. Strategija LGBTIQ+ jednakosti 2026–2030: između očekivanja i ograničenja	12
3.1 Kontrastni primjeri u Evropi (2024–2025)	13
3.1.1 Grčka	13
3.1.2 Hrvatska	14
3.1.3 Slovenija	15
3.1.4 Slovačka	16
3.1.5 Mađarska	17
3.1.6 Italija	18
3.1.7 Poljska	19
3.1.8 Ujedinjeno Kraljevstvo	20
4. Azija – komparativni pregled	21
5. Zapadni Balkan (2024–2025)	22
5.1 Pregled regionalnih trendova	22
5.2 Albanija	23
5.3 Crna Gora	25
5.4 Kosovo	26
5.5 Sjeverna Makedonija	28
5.6 Srbija	29
5.7 Bosna i Hercegovina	31
6. Antirodni pokreti i javne rasprave u Bosni i Hercegovini	33
6.1 Akteri i javne inicijative u Bosni i Hercegovini	33
6.2 Mediji i javne kampanje	34
6.3 Politika i javne rasprave o rodnoj ravnopravnosti	35
7. Obrasci djelovanja antirodnih inicijativa	36
8. Preporuke za medije i odgovorno informisanje	38
9. Zaključna razmatranja	40
Biografska bilješka o urednici i autoricama	41
Literatura	42

Predgovor

Zastrašujuće društvene pojave i strah koji postaje gotovo stalna pratnja života u vremenu nesigurnosti često služe kao dodatni povod, a nerijetko i kao opravdanje za uskraćivanje ljudskih prava. U svijetu u kojem svakodnevno gledamo slike razaranja, ubijene djece i civila, ponekad se čini da je teško govoriti o pojedinačnim pravima. Kao da u takvim okolnostima ona postaju sporedna ili manje važna. Upravo zato ih ne smijemo posmatrati izdvojeno. Ona su dio šire cjeline obaveza koje društva i države preuzimaju kako elementarno dostojanstvo čovjeka, bilo gdje na svijetu, ne bi postalo stvar slučaja ili političke volje.

Možda je u ovom trenutku najviše zabrinjavajuća činjenica to što se čini da je dosegnut maksimum prava koja žene u našem društvu imaju. Umjesto njihovog širenja i jačanja, svjedočimo procesima koji društvo polako guraju unazad. Retrogradizacija i retradicionalizacija više nisu apstraktni pojmovi nego prepoznatljiva stvarnost. Kontinuitet u neprimjerenosti i pogrešno donošenje odluka stalno nas vraćaju na iste početke, pred iste borbe, često i za ona prava koja su nekada već bila izborna. Zato sve ono što ugrožava dostojanstvo i pravo na izbor, a upakovano je u celofan brige o tradicionalnoj porodici, ne smijemo posmatrati kao sporadične incidente. Riječ je o obrascu koji se ponavlja i koji se sve jasnije oblikuje kao strategija. U mnogim slučajevima taj obrazac dobija i institucionalnu podršku, pa i javni novac. Posljedice takvih procesa postaju vidljive posebno onda kada reakcije izostanu ili stignu prekasno. Štetu, uostalom, već vidimo.

U takvom kontekstu treba čitati i ovu publikaciju. Rasprave o pravima žena u Bosni i Hercegovini posljednjih godina sve se češće otvaraju kroz kampanje protiv prava na abortus, osporavanje pojmova poput femicida ili rodno zasnovanog nasilja, pokušaje da se ravnopravnost predstavi kao ideološki projekt ili strano nametanje, te kroz napade na organizacije koje se bave ljudskim pravima. Takvi procesi ne nastaju odjednom niti bez šireg političkog i društvenog okvira. Oni se mogu pratiti kroz poruke, političke poteze i reakcije koje se u različitim oblicima ponavljaju.

Autorice ove publikacije pristupile su toj temi s ozbiljnošću koja se danas rijetko sreće. Umjesto brzih zaključaka ili pojednostavljenih interpretacija, pred čitateljima i čitateljicama je tekst koji strpljivo prati različite slojeve jedne složene pojave. U njemu su sabrana brojna istraživanja, domaće i međunarodne analize, novinarski radovi, pravni dokumenti i iskustva organizacija koje se godinama bave zaštitom ljudskih prava. Takav pristup daje ovom radu posebnu vrijednost. Autorice ne ostaju na opštim ocjenama niti na formulacijama koje se često ponavljaju u raspravama o antirodnim pokretima. One pokazuju kako određene poruke nastaju, kako se šire i kakve posljedice ostavljaju u zakonima, institucijama i svakodnevnom životu žena i LGBTQ+ osoba. Analiza je istovremeno detaljna i široko postavljena. Ona ne pojednostavljuje stvarnost, ali pomaže da je jasnije razumijemo. Važan kvalitet ove analize nalazi se i u odnosu prema izvorima. Autorice pažljivo prate različite perspektive i oslanjaju se na širok raspon relevantnih istraživanja i dokumenata. Regionalni i evropski kontekst posmatra se zajedno s lokalnim primjerima koji pokazuju kako šire

političke tendencije djeluju u bosanskohercegovačkom društvu. Takva kombinacija čini ovaj tekst pouzdanim vodičem kroz temu o kojoj se često govori, ali se rijetko sagledava u cjelini.

U društvu kakvo je bosanskohercegovačko, gdje političke rasprave i njihova dnevna dinamika lako potisnu sve ostalo, važno je podsjetiti da pitanja ravnopravnosti žena nisu apstraktna niti udaljena od svakodnevnog života. Ona se tiču sigurnosti u vlastitom domu, pristupa zdravstvenoj zaštiti, dostojanstva na radnom mjestu i mogućnosti da žene donose odluke o vlastitom tijelu bez pritiska i straha.

Zato je važno da ovakve publikacije postoje. One pomažu da se iza političkih polemika prepoznaju procesi koji dugoročno oblikuju društvo. Pokazuju kako se određene ideje pretvaraju u političke inicijative i kako rasprave o pojmovima mogu dovesti do vrlo konkretnih promjena u zakonima i institucijama. U vremenu nesigurnosti i brzih zaključaka, pažljiv i odgovoran pristup, kakav je u ovoj publikaciji, vrijedi posebno naglasiti.

Skloni olakom odbacivanju onoga što nije dio našeg načina razmišljanja, često se podsmijavamo retrogradnim društvenim pojavama, poput takozvanih klečavaca, posebno kada ne kleče ispred našeg dvorišta. Ali takve vrste performansa šire se mnogo brže nego progresivne ideje. Stižu s istom namjenom, ponekad uz tek neznatno izmijenjenu koreografiju, i vrlo lako se nađu doslovno pred našim vratima. Zato umjesto smijeha kao ličnog odbrambenog mehanizma savremene okolnosti traže ozbiljnost, posvećenost i pažljivo praćenje društvenih promjena koje doprinose retradicionalizaciji i uskraćivanju prava ženama, kao i drugim pripadnicima/ama marginalizovanih skupina.

Nismo dužni i dužne sve znati niti preko noći naučiti. Upravo zato publikacije kakva je ova postaju istinski saveznici u prepoznavanju društvenih i ideoloških zamki koje često dolaze prikrivene jezikom brige, tradicije ili navodne zaštite vrijednosti.

Kristina Ljevak Bajramović

1. Uvod

Ova analiza nastaje u vrijeme kada se u Evropi, ali i mnogo šire, sve češće pojavljuju kampanje koje dovode u pitanje rodnu ravnopravnost i prava LGBTIQ+ osoba. Ono što je donedavno izgledalo kao niz pojedinačnih inicijativa danas se sve jasnije prepoznaje kao širi društveni i politički proces koji utiče na javne rasprave, političke odluke i način na koji govorimo o pravima i ravnopravnosti. Pod izgovorom zaštite javnog reda ili porodičnih vrijednosti sve češće se osporavaju stečena prava žena i seksualnih manjina, dok se istovremeno dovode u pitanje i osnovne slobode, poput slobode izražavanja, udruživanja i mirnog okupljanja. Takve kampanje više nisu izolovane pojave unutar pojedinih država, nego dio šireg procesa koji prelazi državne granice i u različitim društvima koristi slične poruke i strategije.

Rodna ravnopravnost i zabrana diskriminacije nisu posebna politička ili identitetska pitanja, nego temeljni demokratski principi. Bez njihove zaštite nema vladavine prava niti sigurnog i pravednog društva. Usklađivanje Bosne i Hercegovine s evropskim standardima zato nije samo korak u procesu evropskih integracija, nego i obaveza države da svim građankama i građanima osigura jednaku pravnu zaštitu i poštovanje osnovnih ljudskih prava.

Istovremeno, savremeni politički procesi pokazuju da formalno usvojeni zakoni i politike ne garantuju automatski njihovu primjenu u praksi. U mnogim evropskim državama posljednjih godina raste politički i društveni otpor politikama rodne ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba. Antirodni narativi često se predstavljaju kao zaštita porodice, djece ili nacionalnog identiteta, dok se pojmovi poput „rodne ideologije“ koriste kako bi se osporili postojeći standardi zaštite ljudskih prava.

Cilj ove publikacije je da prikaže kako se ovi procesi razvijaju na globalnom, evropskom i regionalnom nivou te kako utiču na društvene i političke rasprave o ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini. Analiza prati međunarodne i evropske trendove, sagledava stanje na Zapadnom Balkanu i posebno se fokusira na bosanskohercegovački kontekst. Posebna pažnja posvećena je načinima na koje antirodni pokreti djeluju u savremenom političkom prostoru. Iako se njihove poruke često predstavljaju kao spontani društveni otpor, brojna istraživanja pokazuju da je riječ o organizovanim mrežama koje djeluju kroz političke inicijative, medijske kampanje, digitalne platforme i pravne strategije. Njihovo djelovanje sve češće uključuje pritiske na obrazovne programe, pokušaje ograničavanja reproduktivnih prava, osporavanje pojmova rodno zasnovanog nasilja

te napade na organizacije civilnog društva i braniteljice i branitelje ljudskih prava.

U takvom kontekstu postaje posebno važno razumjeti širi politički okvir u kojem se ove kampanje pojavljuju. Tokom posljednjih godina istovremeno se razvijaju novi pravni mehanizmi za zaštitu od nasilja i diskriminacije, ali i politički pokreti koji nastoje ograničiti ili delegitimizovati takve politike. Taj odnos između napretka u normativnom okviru i otpora njegovoj primjeni oblikuje savremene rasprave o rodnoj ravnopravnosti u Evropi i šire.

Ova analiza zato nastoji povezati različite nivoe djelovanja. Ona donosi pregled globalnih trendova, prikazuje evropski politički kontekst i analizira situaciju na Zapadnom Balkanu, s posebnim fokusom na Bosnu i Hercegovinu. Namjera je ponuditi širi okvir za razumijevanje savremenih antirodnih kampanja, ali i ukazati na mogućnosti jačanja politika koje štite ljudska prava, ravnopravnost i demokratske institucije.

1.1 Globalni trendovi 2024. – 2025.

Tokom 2024. i 2025. u svijetu se istovremeno bilježe dva suprotna procesa. S jedne strane razvijaju se novi međunarodni i regionalni mehanizmi zaštite ljudskih prava, dok s druge jačaju politički i društveni pokreti koji nastoje osporiti rodnu ravnopravnost i prava LGBTIQ+ osoba.

Na nivou Evropske unije usvojena je prva direktiva koja postavlja minimalne standarde za sprječavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Ovaj pravni okvir predstavlja važan korak u harmonizaciji politika zaštite i prepoznaje različite oblike nasilja, uključujući digitalno nasilje, online uznemiravanje i neovlaštenu distribuciju intimnih sadržaja.

Istovremeno, međunarodne organizacije upozoravaju na zabrinjavajuće trendove. Podaci pokazuju da svaka treća žena u Evropskoj uniji tokom života doživi neki oblik fizičkog ili seksualnog nasilja, dok je prijavljivanje nasilja i dalje nedovoljno, posebno među mlađim ženama. Poseban izazov predstavlja rast digitalnog rodno zasnovanog nasilja koje uključuje online uznemiravanje, prijetnje, manipulaciju fotografijama i zloupotrebu novih tehnologija.

Nazadovanje u zaštiti prava LGBTIQ+ osoba također se povezuje sa širim slabljenjem demokratskih standarda u pojedinim državama. Pod izgovorom očuvanja javnog reda ili zaštite djece uvode se zakoni koji ograničavaju slobodu izražavanja, pristup informacijama i pravo na javno okupljanje.

Slični procesi vidljivi su i na Zapadnom Balkanu. Iako većina država u regiji formalno posjeduje zakone o ravnopravnosti i zabrani diskriminacije, njihova primjena često ostaje ograničena. Antirodne poruke sve češće ulaze u političke rasprave, medijski prostor i obrazovne politike, dok govor mržnje i dezinformacije postaju važan dio javnog diskursa.

1.2 Antirodni pokreti i njihove strategije

Pojam „antirodno“ odnosi se na aktere, narative i organizovane aktivnosti koje osporavaju rodnu ravnopravnost, feminističke i LGBTIQ+ politike te međunarodne standarde zaštite ljudskih prava. U javnom prostoru takvi pokreti često tvrde da štite porodicu, djecu ili nacionalne vrijednosti, dok pojam „rodne ideologije“ koriste kao politički okvir za mobilizaciju podrške.

Iako se u javnosti ponekad predstavljaju kao spontani društveni pokreti, istraživanja pokazuju da antirodne inicijative često djeluju kroz dobro organizovane transnacionalne mreže. One povezuju političke aktere, vjerske organizacije, medijske platforme i različite organizacije civilnog društva koje dijele slične ciljeve i strategije.

Metode djelovanja uključuju različite oblike političkog i društvenog pritiska. To može obuhvatati pokretanje referenduma i ustavnih inicijativa, strateške sudske postupke, kampanje protiv seksualnog obrazovanja u školama, širenje dezinformacija na digitalnim platformama te javne napade na organizacije i pojedince/ke koji/e se bave zaštitom ljudskih prava.

Evropske institucije upozoravaju da se antirodni pokreti često preklapaju s antidemokratskim političkim tendencijama. U više rezolucija Evropskog parlamenta naglašava se da takve kampanje mogu dovesti do slabljenja postojećih standarda zaštite, uključujući seksualna i reproduktivna prava, kao i prava na slobodu izražavanja i udruživanja.

Razumijevanje načina na koji se ove strategije razvijaju i šire postaje ključno za analizu savremenih političkih i društvenih procesa. Upravo zbog toga naredna poglavlja ove publikacije posvećena su evropskom političkom kontekstu, komparativnim primjerima iz različitih država te analizi situacije na Zapadnom Balkanu i u Bosni i Hercegovini.

2. Žene u antirodnim pokretima

U antirodnim pokretima značajnu ulogu imaju i žene. Njihovo prisustvo u javnom prostoru često doprinosi legitimaciji poruka koje ovi pokreti promovišu, jer se kroz njih stavovi o „prirodnim“ društvenim ulogama žena i muškaraca predstavljaju kao spontani izraz društvenih vrijednosti, a ne kao politički projekt.

Mnoge žene koje učestvuju u takvim inicijativama povezuju tradicionalne rodne uloge sa stabilnošću i društvenim poretom. Te vrijednosti često se oslanjaju na religijske i kulturne norme koje porodicu predstavljaju kao osnovnu društvenu instituciju, dok se moderni koncepti rodne ravnopravnosti i rodnog identiteta prikazuju kao prijetnja tom poretku. U takvom okviru angažman u antirodnim pokretima nerijetko proizlazi iz uvjerenja da se time štite djeca, porodica i društvena stabilnost.

U javnim kampanjama žene često preuzimaju vidljive uloge u mobilizaciji oko pitanja majčinstva, roditeljstva i takozvane „prirodne“ uloge žene u društvu. Kroz takve aktivnosti antirodni pokreti nastoje predstaviti svoje stavove kao društveno prihvatljive i „prirodne“, čime dodatno dobijaju širu podršku javnosti.

Istovremeno, takav angažman često ostaje ograničen na simboličke uloge i ne vodi nužno većem političkom uticaju žena unutar tih pokreta. Iako su žene često istaknute kao glasnogovornice tradicionalnih vrijednosti, u strukturama odlučivanja političkih i religijskih organizacija koje podržavaju antirodne inicijative i dalje uglavnom dominiraju muškarci.

U Bosni i Hercegovini zakoni o ravnopravnosti i zaštiti od diskriminacije formalno postoje, ali njihova primjena i dalje je ograničena. Političke opstrukcije, nedovoljna institucionalna podrška i podijeljeni društveni stavovi otežavaju provođenje tih politika. U takvom okruženju antirodne kampanje dodatno usporavaju napredak u zaštiti prava žena i LGBTIQ+ osoba.

2.1 Između evropskih standarda i stvarnosti

Tokom 2024. i 2025. Evropska unija ulazi u novu fazu systemske zaštite ženskih i LGBTIQ+ prava. Usvajanjem Direktive o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Directive (EU) 2024/1385) prvi put su uspostavljeni minimalni standardi zaštite na nivou cijele Unije.

Direktiva obuhvata različite oblike nasilja, uključujući digitalno nasilje, online uznemiravanje, objavljivanje ličnih podataka bez pristanka i distribuciju intimnih sadržaja bez saglasnosti. Njome se državama članicama uvodi obaveza da osiguraju dostupne servise podrške žrtvama i efikasno procesuiranje počinitelja/ki.

Ovaj pravni instrument donesen je u trenutku kada se u Evropi istovremeno šire antirodne kampanje koje pokušavaju osporiti sam koncept rodne ravnopravnosti i prikazati ga kao ideološku prijetnju društvenom poretku. U više država članica Evropske unije, uključujući Poljsku, Mađarsku, Slovačku i Italiju, takve kampanje dobile su podršku dijela političkih struktura. U pojedinim slučajevima to je dovelo do ograničavanja reproduktivnih prava, cenzure obrazovnih sadržaja o rodnoj ravnopravnosti i pokušaja slabljenja međunarodnih sporazuma poput Istanbulske konvencije.

Primjer takvog razvoja vidi se u Slovačkoj, koja je u septembru 2025. usvojila ustavne izmjene kojima pravno priznaje samo „dva spola“, uz dodatna ograničenja u oblasti usvajanja i seksualnog obrazovanja. Ove mjere izazvale su zabrinutost međunarodnih organizacija i institucija za zaštitu ljudskih prava (BBC, 2025). Mađarska je dodatno ograničila slobodu okupljanja i javno prikazivanje LGBTIQ+ sadržaja pozivajući se na takozvani „zakon o zaštiti djece“, dok su zabrane Pridea izazvale reakcije institucija Evropske unije (European Parliament Research Service, 2025). Italija je 2024. kriminalizovala surogat majčinstvo u inostranstvu, dok su lokalne vlasti u više gradova prestale registrovati djecu istospolnih roditelja (Reuters, 2024).

Evropski parlament i Evropska komisija u više su navrata reagovali na ove trendove. U rezolucijama i raspravama tokom 2024. i 2025. Parlament je upozorio da se antirodni i antidemokratski narativi šire kroz koordinisane transnacionalne mreže koje koriste digitalne platforme, političko lobiranje i pseudonaučne argumente. Evropska komisija je, kao odgovor, ojačala Mehanizam za vladavinu prava, proširila obavezu integracije rodne ravnopravnosti kroz instrumente višegodišnjeg finansijskog okvira EU za period 2021. – 2027. i pokrenula novu Strategiju LGBTIQ+ jednakosti za period 2026. – 2030. (Evropska komisija, 2025).

Evropske institucije u ovom periodu dodatno povezuju rodnu ravnopravnost s funkcionisanjem demokratije. U okviru politika „Unije jednakosti“ Evropska komisija naglašava da su napadi na feminističke i LGBTIQ+ pokrete istovremeno napadi na slobodu udruživanja i izražavanja, ali i na temelje vladavine prava.

U istom periodu Vijeće Evrope nastavlja promovisati Istanbulsku konvenciju kao ključni evropski instrument zaštite žena i djevojaka. Evropska unija je postala njena ugovorna strana, a većina država članica Konvenciju je ratifikovala. Obaveze koje iz nje proizlaze – prevencija nasilja, zaštita žrtava, procesuiranje počinitelja/ki i integrisani pristup – time su dodatno učvršćene u evropskom prostoru.

Istovremeno su Evropska mreža institucija za ravnopravnost (EQUINET) i Agencija za temeljna prava Evropske unije (FRA) objavile istraživanja koja pokazuju da je 33% žena u EU doživjelo fizičko ili seksualno nasilje, dok je 77% žena mlađih od 30 godina bilo izloženo online uznemiravanju ili prijetnjama. FRA upozorava i na rast tehnologijom posredovanog nasilja, uključujući zloupotrebu umjetne inteligencije i tehnologije lažnih prikaza (deepfake) za digitalno uznemiravanje i napade na žene i LGBTIQ+ osobe (FRA – Agencija EU za temeljna prava, 2024).

U ovom periodu Evropska unija nastoji uskladiti zaštitu temeljnih prava s političkim pritiscima koji dolaze iz konzervativnih krugova. Uvođenje posebne budžetske linije za ženske organizacije, feminističke mreže i organizacije koje prate poštovanje ljudskih prava kroz program Citizens, Equality, Rights and Values (CERV) pokazuje namjeru EU da finansijski podrži lokalne inicijative koje se suočavaju s nazadovanjem u oblasti prava (Evropska komisija – CERV program, 2025).

Analize Evropske mreže protiv rasizma (ENAR) i organizacije ILGA-Europe ukazuju i na rast institucionalne tolerancije prema diskriminaciji u pojedinim državama članicama, posebno prema migrantkinjama, Romkinjama i trans osobama (ENAR, 2025). Ovi podaci pokazuju da se evropski standardi ne mogu održavati samo kroz zakone, nego zahtijevaju i dugoročne društvene, kulturne i obrazovne promjene.

3. Strategija LGBTIQ+ jednakosti 2026. – 2030.: između očekivanja i ograničenja

Evropska komisija je 8. oktobra 2025. predstavila drugu Strategiju LGBTIQ+ jednakosti za period 2026. – 2030. Strategija se nadovezuje na prethodni evropski okvir politika jednakosti i usmjerena je na tri ključna područja djelovanja: zaštitu prava, osnaživanje zajednica i jačanje saradnje između država članica.

Predviđene mjere uključuju jačanje zaštite od nasilja i govora mržnje, unaprjeđenje Kodeksa postupanja za online platforme i punu primjenu Akta o digitalnim uslugama (Digital Services Act – DSA). Strategija također najavljuje izradu studije o takozvanim konverzijskim praksama, kao i dodatne mjere za jačanje prekograničnog priznavanja roditeljstva za istospolne porodice kroz prijedlog evropske uredbe o roditeljstvu.

Evropska komisija nastoji kroz ovaj dokument ojačati saradnju između država članica i institucija Evropske unije, ali i pružiti podršku organizacijama civilnog društva koje djeluju u oblasti zaštite LGBTIQ+ prava. U tom smislu strategija je dio šire politike „Unije jednakosti“, koja rodnu ravnopravnost i zaštitu manjinskih prava povezuje s funkcionisanjem demokratskih institucija i vladavinom prava.

Ipak, reakcije organizacija civilnog društva ukazuju i na određena ograničenja ovog pristupa. Prema ocjeni organizacije ILGA-Europe, nova strategija pokazuje manjak političke ambicije u odnosu na prethodnu. Organizacija upozorava da mnoge predviđene mjere ostaju na nivou preporuka i političkih smjernica, bez jasnih mehanizama koji bi osigurali njihovu primjenu u državama članicama.

Poseban izazov predstavlja pitanje kako reagovati u situacijama kada države članice uvode politike koje ograničavaju prava LGBTIQ+ osoba ili potkopavaju postojeće standarde zaštite.

Iako Evropska komisija raspolaže instrumentima poput postupaka zbog kršenja prava EU i mehanizma vladavine prava, njihova primjena često je spora i politički osjetljiva.

Razlika između evropskih strategija i njihove primjene u državama članicama pokazuje da formalni politički dokumenti ne dovode nužno do jednakih promjena u praksi. Upravo u tom prostoru između normativnog okvira i političke stvarnosti postaju vidljive napetosti koje oblikuju savremene rasprave o rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTQ+ osoba u Evropi.

U narednim poglavljima zato se razmatraju konkretni primjeri iz različitih evropskih država. Oni pokazuju kako se u praksi prepliću procesi jačanja pravne zaštite i istovremenog političkog otpora rodnoj ravnopravnosti i LGBTQ+ pravima.

3.1 Kontrastni primjeri u Evropi (2024. – 2025.)

Razvoj politika rodne ravnopravnosti i prava LGBTQ+ osoba u Evropi posljednjih godina karakterišu izraziti kontrasti. Dok neke države proširuju pravnu zaštitu i uvode nove mehanizme jednakosti, u drugima jačaju političke inicijative koje nastoje ograničiti ili delegitimizovati postojeća prava.

Ovi procesi pokazuju da evropski prostor ne karakteriše jedinstven razvojni pravac. Umjesto toga, istovremeno postoje primjeri napretka i nazadovanja, često u okviru istog političkog i institucionalnog okvira Evropske unije.

Analiza u nastavku prikazuje nekoliko karakterističnih primjera takvih procesa u evropskim državama tokom 2024. i 2025. Ovi primjeri ilustruju različite načine na koje se u savremenim društvima prepliću pravne reforme, politički otpor i društvene rasprave o rodnoj ravnopravnosti i LGBTQ+ pravima.

3.1.1 Grčka

Grčka je 15. februara 2024. postala prva većinski pravoslavna država koja je legalizovala istospolni brak i usvojila paket mjera kojim se omogućava roditeljstvo istospolnim parovima (Zakon 5089/2024). Time su brak i mogućnost usvajanja djece otvoreni i za istospolne parove, čime je dodatno proširen pravni okvir zaštite LGBTQ+ osoba.

Akaderske analize potvrđuju da zakon uvodi brak za istospolne parove, omogućava zajedničko roditeljstvo i jača postojeće mehanizme pravne zaštite, iako ostavlja određene praznine u regulaciji pojedinih pitanja roditeljstva (Tryfonidou, 2024).

Istovremeno, zakon je izazvao snažan otpor dijela crkvenih i konzervativnih političkih krugova. Sveti sinod Grčke pravoslavne crkve jednoglasno mu se usprotivio, a u javnosti su se pojavile poruke protiv takozvane „rodne ideologije“ i „privilegija“. Dio medija i političkih aktera pratio je te stavove kampanjama koje su poticale strah i protivljenje novom zakonu (Associated Press, 2024).

Nakon usvajanja zakona zabilježeni su i nasilni incidenti. U Solunu je 9. marta 2024. grupa od oko 150 osoba napala dvije trans osobe. Policija je uhapsila više počinitelja, a napad su osudile Nacionalna mreža za dokumentovanje zločina iz mržnje i međunarodne organizacije.

Uprkos tim napetostima, EuroPride 2024 u Solunu okupio je veliki broj učesnika/ca, što pokazuje da podrška LGBTIQ+ zajednici ostaje snažna uprkos političkom i društvenom otporu (UNHCR, 2024).

Istovremeno se nastavljaju rasprave o drugim pitanjima porodičnog prava. Vlada je 2025. najavila izmjene zakonodavstva koje bi zabranile surogat majčinstvo za samce muškarce i muške istospolne parove. Ove najave pokazuju da pojedina pitanja roditeljstva i dalje ostaju otvorena ili podložna novim ograničenjima i nakon donošenja Zakona 5089/2024 (Voice of America, 2024).

Paralelno s tim, pitanje nasilja nad ženama ostaje važna tema javnih politika. Nakon niza femicida i snažnog pritiska javnosti, parlament je u januaru 2025. pooštrio zakon o nasilju u porodici. Izmjene uključuju i nasilje posredovano tehnologijom, poput neovlaštene distribucije intimnog sadržaja i online uznemiravanja, te jače mjere zaštite žrtava u skladu s Direktivom (EU) 2024/1385 (Balkan Insight, 2025).

Grčka provodi i Nacionalni akcioni plan za rodnu ravnopravnost 2021–2025, koji obuhvata ekonomsko osnaživanje žena, uvođenje rodne ravnopravnosti u javne politike i mjere za usklađivanje rada i brige, uključujući proširenje usluga brige o djeci. Procjena Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost ukazuje, međutim, na nedostatak jasnih kvantitativnih ciljeva i potrebu jačeg praćenja učinaka ovih politika (European Institute for Gender Equality, 2025).

3.1.2 Hrvatska

Hrvatska je 2024. izmjenama Krivičnog zakona uvela femicid kao posebno krivično djelo. Ubistvo žene motivisano rodno zasnovanim nasiljem time je prvi put posebno definisano i strože kažnjivo (Narodne novine, 2024). Reforma je uslijedila nakon višegodišnjeg zagovaranja ženskih organizacija i približila zakonodavstvo Hrvatske standardima Evropske unije u prevenciji i kažnjavanju nasilja nad ženama (WAVE Network, 2025).

Istovremeno u javnom prostoru raste uticaj ultrakonzervativnih i antirodnih poruka. Posebno su vidljive mjesečne muške molitve krunice na javnim trgovima, poznate kao „klečavci“, odnosno inicijativa „Muževni budite“. Okupljanja se organizuju svake prve subote u mjesecu u više gradova, uključujući Zagreb, Split, Osijek, Zadar, Slavonski Brod i Varaždin.

Ove inicijative izazvale su snažne reakcije feminističkih organizacija i dijela javnosti, koje upozoravaju da takvi događaji predstavljaju javnu promociju patrijarhalnih rodnih

normi i pokušaj delegitimizacije rodne ravnopravnosti.

Tokom 2024. zabilježen je i porast dezinformacija u političkim raspravama o rodnom identitetu. Političar Pavle Kalinić iznio je netačnu tvrdnju o „800 maloljetnika koji čekaju promjenu spola“. Ministarstvo zdravstva demantiralo je te navode i saopštilo da su u periodu od osam godina zabilježena 23 takva slučaja.

U novembru 2024. u Hrvatskom saboru održan je okrugli sto pod nazivom „Rodna ideologija u Hrvatskoj i njezine posljedice: mit ili stvarnost“. Događaj je moderirao zastupnik Igor Peternel iz stranke DOMiNO, a među govornicima su bili pojedinci poznati po širenju dezinformacija o rodnoj ravnopravnosti. Predstavnic/e LGBTIQ+ organizacija nisu bili/e pozvani/e, a događaj je prenošen uživo na YouTubeu (ILGA-Europe, 2025).

Iako zakonodavni okvir u Hrvatskoj formalno pruža relativno visoku zaštitu od diskriminacije, institucionalna podrška rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba i dalje je ograničena. Vjerske i desničarske organizacije nastavljaju javne kampanje kojima pokušavaju delegitimizovati feminističke i rodno osjetljive politike.

3.1.3 Slovenija

Slovenija ima progresivan pravni okvir za ravnopravnost i prava LGBTIQ+ osoba, ali u periodu 2024. – 2025. bilježi se porast antirodnih i homofobnih poruka u javnom prostoru. Nakon potpune legalizacije istospolnog braka i posvajanja djece u periodu 2022. – 2023., Slovenija se u regionalnim raspravama često navodi kao primjer napretka u zaštiti prava LGBTIQ+ osoba. Istovremeno, unutar zemlje jačaju ultrakonzervativni pokreti i političke inicijative koje pokušavaju ograničiti postojeća prava.

U javnom prostoru sve su prisutniji govor mržnje i dezinformacije. U aprilu 2024. Komisija za etiku novinara Slovenije utvrdila je kršenje Kodeksa novinara u tekstovima novinara Roka Blažića, koji je rodno afirmativne medicinske postupke prikazivao kao komercijalne i štetne. U istom periodu opozicione stranke SDS i NSi predložile su izmjene Krivičnog zakona koje bi kriminalizovale promovisanje homoseksualnosti i trans identiteta, uz kaznu zatvora do tri godine, po uzoru na zakonodavne modele iz Mađarske i Rusije. Vlada je prijedlog odbila kao nespojiv s ustavnim poretkom i standardima zaštite ljudskih prava (RTV Slovenija, 2024).

Antirodne poruke pojavljuju se i u dijelu medijskog prostora. U junu 2024. časopis *Demokracija* objavio je specijalno izdanje pod naslovom „LGBTIQ+ ideologija. Genocid nad djetinjstvom“, posvećeno anti-trans narativima. U septembru iste godine stranka NSi predložila je Ministarstvu zdravstva ukidanje pokrivanja troškova rodno afirmativnih operacija iz obaveznog zdravstvenog osiguranja. Do kraja godine vlada nije donijela odluku o ovom prijedlogu.

Istovremeno raste broj incidenata motivisanih mržnjom. Organizacija Legebitra je preko platforme Niprav.si zabilježila 26 prijava govora mržnje i nasilja, uključujući fizičke napade tokom Ljubljana Pridea 2024, kada je obilježena četrdeseta godišnjica LGBTIQ+ pokreta u Sloveniji. Zabilježeni su i slučajevi vandalizma, prijetnji na internetu i sknavljenja zastava, dok su reakcije policije i institucija ocijenjene nedovoljnim (ILGA-Europe, 2025).

U julu 2024. Ministarstvo zdravstva potvrdilo je da medicinski tretman nije uslov za pravno priznanje roda i pokrenulo postupak izmjene Zakona o matičnom registru. U novembru iste godine Ustavni sud Slovenije presudio je da ograničavanje pristupa biomedicinski potpomognutoj oplodnji za žene u istospolnim zajednicama i samostalne žene nije u skladu s ustavom te je vladi dao rok od godinu dana da izmijeni zakon (Esthinktank, 2025).

Ovi događaji pokazuju da se i u državama s relativno razvijenim pravnim okvirom za zaštitu LGBTIQ+ prava javne rasprave o rodnoj ravnopravnosti i seksualnoj orijentaciji sve češće pretvaraju u politička pitanja praćena kampanjama dezinformacija i pokušajima ograničavanja postojećih standarda zaštite.

3.1.4 Slovačka

Tokom 2024. i 2025. antirodne poruke u Slovačkoj sve više ulaze u institucionalni i politički prostor. Ministarka kulture Martina Šimkovičová iz Slovačke nacionalne stranke izjavila je da „LGBTIQ+ populacija doprinosi padu nataliteta Evrope, posebno bijele rase“, čime su antirodni narativi dobili dodatnu vidljivost u javnim raspravama.

U septembru 2024. Slovačka nacionalna stranka predložila je zakon kojim bi se zabranila takozvana „LGBTIQ+ propaganda“ u školama, uz obrazloženje da je cilj zaštita djece i porodičnih vrijednosti te pozivanje na član 41. Ustava koji brak definiše kao zajednicu muškarca i žene (Euractiv, 2025). Iako je prijedlog zakona odbijen u novembru iste godine, politički akteri najavili su da će ga ponovo predložiti.

U istom periodu zabilježeni su i pokušaji ograničavanja javnih komemoracija za žrtve nasilja nad LGBTIQ+ osobama. Nekoliko škola otkazalo je obilježavanje godišnjice napada na bar Tepláreň iz 2022. godine nakon pritiska desničarskih političara (BBC, 2025).

Zakonodavne promjene zahvatile su i slobodu javnog okupljanja. U julu 2024. stupio je na snagu zakon poznat kao *Lex atentát*, kojim se zabranjuju javna okupljanja u radijusu od 50 metara od određenih objekata i proširuju ovlasti za zabranu protesta. Organizacije civilnog društva upozorile su da takve mjere otvaraju prostor za proizvoljna ograničenja slobode okupljanja (BBC, 2022).

Uprkos političkim pritiscima, Bratislava Pride 2024 okupio je oko 10.000 učesnika i učesnica. Zamjenik premijera Tomáš Taraba podnio je krivičnu prijavu protiv organizatora

zbog korištenja državne zastave uz dugin simbol, ali je prijava kasnije odbačena (ILGA-Europe, 2025).

Istovremeno su uvedene i mjere koje direktno utiču na prava trans osoba. U aprilu 2024. Ministarstvo zdravlja ukinulo je smjernice za pravno priznanje roda, nakon čega su matični uredi prestali izdavati nove dokumente osobama koje su završile tranziciju. Organizacije za ljudska prava ocijenile su ovu odluku kao najteži udar na trans prava u Slovačkoj u posljednjoj deceniji (ILGA-Europe, 2025).

U septembru 2025. usvojene su ustavne izmjene koje priznaju samo „dva spola“ i pozivaju se na „nacionalni identitet“ u porodičnoj i obrazovnoj politici. Evropske institucije upozorile su da takve promjene mogu otvoriti prostor za diskriminaciju trans i inter-spolnih osoba te ograničiti pristup usvajanju i reproduktivnim pravima (BBC, 2025).

Istovremeno, položaj žena ostaje obilježen značajnim strukturnim nejednakostima. Rodni jaz u plaćama među najvišim je u Evropskoj uniji, žene su i dalje nedovoljno zastupljene u parlamentu, a sistem podrške žrtvama nasilja ostaje nedovoljno razvijen, posebno u ruralnim područjima gdje skloništa i besplatna pravna pomoć djeluju s minimalnim kapacitetima.

3.1.5 Mađarska

U Mađarskoj se tokom 2024. – 2025. nastavlja jačanje antirodne politike kroz zakonodavne promjene, obrazovne politike i javni diskurs. Vlada premijera Viktora Orbána već duži niz godina koristi retoriku „zaštite djece“ i „porodičnih vrijednosti“ kako bi opravdala restriktivne mjere koje pogađaju prava žena i LGBTIQ+ osoba.

Nakon usvajanja novog paketa takozvanih „zakona o zaštiti djece“ u junu 2024. dodatno su pooštrene mjere koje ograničavaju vidljivost LGBTIQ+ sadržaja u javnom prostoru. Prema novim odredbama, osobe označene kao „seksualno devijantne“ proglašene su nepodobnim za rad u institucijama socijalne i dječije zaštite, što je dodatno produbilo institucionalnu diskriminaciju (ILGA-Europe, 2025).

Antirodne poruke šire se i kroz državne medije i obrazovni sistem, dok se evropske preporuke o rodnoj ravnopravnosti i zaštiti od nasilja nad ženama često zanemaruju. Iako je Mađarska potpisnica Istanbulske konvencije, njena ratifikacija i dalje je blokirana uz obrazloženje da Konvencija „promoviše rodnu ideologiju“.

Prava LGBTIQ+ osoba dodatno su ograničena zakonima koji zabranjuju takozvanu „LGBTIQ+ propagandu“. Tokom 2024. više knjižara i kulturnih institucija kažnjeno je zbog prodaje knjiga koje sadrže LGBTIQ+ teme, a sudovi su potvrdili takve odluke pozivajući se na „zaštitu maloljetnika“ (ILGA-Europe, 2025).

Trans i interpolne osobe i dalje nemaju mogućnost pravnog priznanja roda. Evropski sud za ljudska prava je u novembru 2024. presudio da takva praksa u Mađarskoj krši pravo na privatni život propisan članom 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Istovremeno je Evropska unija pokrenula postupke protiv Mađarske zbog kršenja Povelje o osnovnim pravima i temeljnih ugovora EU, uz upozorenje da mađarska „politika zaštite djece“ ograničava slobodu izražavanja i pravo na informisanje (Council of Europe, 2025).

Pored zakonodavnih mjera, vlada provodi i pronatalitetne politike koje naglašavaju tradicionalnu ulogu žena u porodici. Takve mjere uključuju finansijske podsticaje za majke s više djece i porezne olakšice za porodice, dok pitanja rodno zasnovanog nasilja i seksualnog i reproduktivnog zdravlja ostaju u drugom planu.

Feminističke i nezavisne organizacije, uključujući organizacije NANE i PATENT, suočavaju se s ograničenim pristupom javnom finansiranju i čestim političkim optužbama o „stranom uticaju“. Mađarska tako ostaje jedan od najizraženijih primjera institucionalizirane antirodne politike u Evropi, u kojoj se retorika porodičnih vrijednosti koristi za ograničavanje građanskih i ljudskih prava žena i LGBTIQ+ osoba (Alliance Vita, 2024).

3.1.6 Italija

U Italiji vlada tokom 2024. i 2025. pojačava antirodne politike kroz obrazovni sistem i porodično zakonodavstvo. U javnim raspravama sve češće se dovodi u pitanje upotreba pojma „rodna teorija“, dok se u pojedinim školama i administrativnim dokumentima ograničava upotreba rodno neutralnih jezičkih oblika, uključujući zvjezdicu (*) i znak schwa (ə), koji se koristi u rodno neutralnom pisanju.

Parlamentarne inicijative i političke rezolucije traže uklanjanje obrazovnih sadržaja koji se označavaju kao „rodna ideologija“. Takve inicijative posebno su usmjerene na programe seksualnog obrazovanja i projekte koji promovišu rodnu ravnopravnost.

U oktobru 2024. država je dodatno proširila kaznenu politiku prema porodičnim oblicima koji odstupaju od tradicionalnog modela. Usvojen je zakon kojim se kriminalizuje traženje surogat majčinstva u inostranstvu, uz novčane kazne do milion eura i zatvorske kazne do dvije godine. Ove mjere posebno pogađaju LGBTIQ+ porodice i jačaju političku retoriku „zaštite djece“ kao opravdanje za restriktivne politike (ILGA-Europe, 2025).

Istovremeno, organizacije za ljudska prava bilježe porast incidenata motivisanih mržnjom prema LGBTIQ+ osobama širom zemlje, uz i dalje nedovoljnu institucionalnu zaštitu od govora mržnje.

Migracijska politika također ima indirektan uticaj na prava LGBTIQ+ osoba. Lista takozvanih „sigurnih zemalja porijekla“ i dalje uključuje države u kojima je istospolnost

kriminalizovana, bez posebnih izuzetaka za ranjive grupe poput LGBTIQ+ tražitelja i tražiteljica azila.

U maju 2025. Ustavni sud Italije donio je presudu kojom se omogućava upis dvije majke u izvod iz matične knjige rođenih. Sud je odbacio praksu priznavanja samo biološke majke i naglasio da je zaštita najboljeg interesa djeteta ključni princip u pravnom priznavanju porodičnih odnosa u istospolnim porodicama (Euronews, 2025).

Iako ova odluka ne mijenja zabranu surogat majčinstva, ona omogućava stabilnije pravno priznanje porodičnog života istospolnih parova i ublažava dio posljedica restriktivnih politika.

3.1.7 Poljska

U Poljskoj je nakon promjene vlasti krajem 2023. došlo do određenog političkog zaozreća, ali prepreke u ostvarivanju prava žena i dalje ostaju značajne. Nova vlada najavila je reforme u oblasti reproduktivnog zdravlja, ali je predsjednik Andrzej Duda u martu 2024. vetom blokirao zakon kojim bi se omogućila kupovina pilule za hitnu kontracepciju bez recepta osobama starijim od 15 godina.

U ljeto 2024. poljski parlament odbacio je prijedloge zakona o dekriminalizaciji pomaćanja pri abortusu i liberalizaciji prekida trudnoće do dvanaeste sedmice. Ove rasprave pokazale su duboke političke podjele i unutar vladajuće koalicije. Zbog postojećeg restriktivnog zakonodavstva žene i dalje imaju ograničen pristup abortusu i izložene su riziku krivičnog gonjenja, dok zdravstveni radnici često koriste takozvani „prigovor savjesti“, uz snažnu podršku Katoličke crkve (Reuters, 2024).

Vlada nastoji ublažiti međunarodni pritisak kroz najave reformi, ali položaj LGBTIQ+ zajednice ostaje složen. Tokom 2024. predstavljeni su nacrti zakona o registrovanom partnerstvu i proširenju zaštite od govora mržnje, ali do sada nisu usvojeni. Brojne općine povukle su deklaracije o takozvanim „zonama bez LGBTIQ+ ideologije“ nakon odluka domaćih sudova i prijetnji finansijskim sankcijama Evropske unije.

Uprkos tim promjenama, homofobne i transfobne poruke i dalje su prisutne u dijelu političkog i medijskog prostora, posebno u desničarskim i crkvenim medijima. Istovremeno se bilježe i određeni pomaci u društvenim stavovima. Istraživanja pokazuju da gotovo polovina stanovništva podržava istospolne brakove, što ukazuje na postepeno slabljenje tradicionalističkih stavova u urbanim sredinama (ILGA-Europe, 2025). Antirodne poruke i dalje su prisutne u političkim kampanjama i javnim raspravama, gdje se pojam „rodne ideologije“ koristi kao mobilizacijska tema. Ženske organizacije, uključujući pokret Strajk Kobiet i organizaciju FEDERA, nastavljaju zagovarati depolitizaciju zdravstvenog sistema, pristup seksualnom obrazovanju i izmjene radnog zakonodavstva koje bi poboljšale položaj žena i roditelja (Civic Forum, 2024).

3.1.8 Ujedinjeno Kraljevstvo

U Ujedinjenom Kraljevstvu tokom 2024. – 2025. rasprave o rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba sve češće postaju predmet političkih polemika. Istovremeno su zabilježeni i određeni pomaci u zaštiti žena, posebno u oblasti reproduktivnih prava i zaštite od uznemiravanja.

Najznačajnija zakonodavna promjena odnosi se na uvođenje zona sigurnog pristupa (*safe access zones*) oko klinika za abortus u Engleskoj i Velsu. Od 31. oktobra 2024. zabranjeno je uznemiravanje i zastrašivanje pacijentica u radijusu od 150 metara od zdravstvenih ustanova koje pružaju usluge prekida trudnoće. Vlada i strukovna tijela objavila su smjernice za primjenu ovog zakona (BPAS, 2025).

U Škotskoj je 1. aprila 2024. stupio na snagu novi Zakon o zločinima iz mržnje, koji je izazvao intenzivnu javnu raspravu o odnosu između zaštite od diskriminacije i slobode govora. Vlada je najavila da će pitanje mizoginije u budućnosti biti regulisano posebnim zakonodavnim okvirom (Scottish Government, 2025).

Statistički podaci za 2025. pokazuju pad zločina iz mržnje motivisanih seksualnom orijentacijom (–2%) i rodnim identitetom (–11%), dok je istovremeno zabilježen porast incidenata motivisanih vjerom i rasom (UK Government, 2025).

Jedan od najznačajnijih događaja u raspravama o rodnom identitetu bio je završni Cass izvještaj iz aprila 2024., koji se bavi zdravstvenim uslugama za djecu i mlade koji preispituju rodni identitet. Nakon objavljivanja izvještaja NHS England je promijenio model zdravstvene skrbi, zamijenivši centralizovani sistem regionalnim timovima i uvodeći oprezniji pristup medicinskim intervencijama izvan istraživačkih programa.

Ujedinjeno Kraljevstvo i dalje nema sveobuhvatan zakon koji bi zabranio takozvane konverzivne prakse. Rasprave o školskim smjernicama za rad s djecom i mladima koji preispituju rodni identitet tokom 2024. – 2025. ostale su na nivou nacрта i javnih konsultacija (NHS England, 2025).

Ovi procesi pokazuju da se i u državama s dugom tradicijom zaštite ljudskih prava rasprave o rodnoj ravnopravnosti i LGBTIQ+ pravima sve češće nalaze u središtu političkih i društvenih sukoba.

4. Azija – komparativni pregled

U Aziji se u posljednjim godinama istovremeno bilježe značajni pomaci u priznavanju prava LGBTIQ+ osoba, ali i snažni politički i društveni otpori. U pojedinim državama sudovi i zakonodavne reforme proširuju pravnu zaštitu, dok u drugima jačaju restriktivne politike i antirodni narativi koji ograničavaju prava žena i seksualnih manjina.

Jedan od najznačajnijih pomaka zabilježen je u Tajlandu, koji je 2025. postao prva država u Jugoistočnoj Aziji koja je uvela bračnu jednakost. Novi zakon omogućava istospolnim parovima puna prava u oblasti nasljeđivanja, donošenja zdravstvenih odluka i usvajanja djece, čime je dodatno proširen pravni okvir zaštite LGBTIQ+ osoba.

Slični procesi vidljivi su i u Japanu, gdje su sudovi u nizu presuda ocijenili da nepriznavanje istospolnih brakova nije u skladu s ustavnim principima jednakosti. Iako nacionalni zakon još nije izmijenjen, ove presude dodatno povećavaju politički pritisak na zakonodavca da razmotri uvođenje bračne jednakosti (The Diplomat, 2024).

Nepal je, na osnovu privremene odluke Vrhovnog suda iz 2023., započeo registraciju istospolnih brakova, čime je otvoren put trajnim zakonodavnim rješenjima. U Indiji je Vrhovni sud iste godine odbio zahtjev za uvođenje bračne jednakosti, ali je vlada najavila parcijalne administrativne mjere koje bi mogle omogućiti određena prava istospolnim parovima bez izmjene zakona (Associated Press, 2024).

Istovremeno, u dijelu azijskih država jačaju restriktivne politike i antirodni narativi. U Maleziji se nastavljaju represivne mjere prema LGBTIQ+ osobama, uključujući policijske racije i javne kampanje protiv seksualnih manjina (ILGA Asia, 2025).

Na Filipinima i dalje nije usvojen sveobuhvatni antidiskriminacijski zakon SOGIESC, uprkos višegodišnjim pokušajima u parlamentu. U Indoneziji novi Krivični zakonik, koji bi trebao stupiti na snagu 2026. godine, sadrži moralne odredbe koje izazivaju zabrinutost organizacija za ljudska prava zbog mogućih negativnih posljedica za žene i LGBTIQ+ osobe (Human Rights Watch, 2024).

Najdrastičniji pad prava žena bilježi se u Afganistanu, gdje su žene i djevojke izložene sistemskim ograničenjima u pristupu obrazovanju, zapošljavanju i javnom životu. Afganistan je trenutno jedina država u kojoj je ženama zabranjeno srednje i visoko obrazovanje, što međunarodne organizacije ocjenjuju kao ozbiljno kršenje osnovnih ljudskih prava.

Na regionalnom nivou UN Women upozorava na koordinisane aktivnosti takozvanih *anti-rights* i *anti-gender* aktera koji nastoje potkopati politike seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava.

Takve kampanje često koriste dezinformacije i pozivanje na „porodične vrijednosti“ kako bi ograničile pristup sigurnom abortusu, kontracepciji i sveobuhvatnom seksualnom obrazovanju (UN Women, 2025).

Ovi primjeri pokazuju da se procesi priznavanja i ograničavanja prava u Aziji odvijaju paralelno. U državama u kojima sudovi, civilno društvo i međunarodni pritisak imaju snažniji uticaj vidljiv je napredak u zaštiti prava. Nasuprot tome, u zemljama s autoritarnim ili izrazito konzervativnim političkim sistemima dolazi do stagnacije ili nazadovanja u ostvarivanju rodne ravnopravnosti i prava žena i LGBTQ+ osoba.

5. Zapadni Balkan 2024. – 2025.

5.1 Pregled regionalnih trendova

Zapadni Balkan u periodu 2024. – 2025. obilježava istovremeno djelovanje obaveza koje proizlaze iz procesa evropskih integracija i jačanje antirodničkih inicijativa koje osporavaju rodnu ravnopravnost te prava žena i LGBTQ+ osoba. U mnogim državama regije vidljiv je paralelan razvoj zakonodavnih reformi i političkih kampanja koje dovode u pitanje same principe ravnopravnosti.

Regionalni kontekst dodatno oblikuju tranzicijsko i postkonfliktno nasljeđe, snažan uticaj vjerskih zajednica na javne politike, polarizovan medijski prostor i fragmentovani institucionalni sistemi zaštite od diskriminacije i nasilja nad ženama.

Ekonomska nesigurnost, migracije i politička nestabilnost također doprinose jačanju populističkih narativa u kojima se rodna ravnopravnost često predstavlja kao nametnuta ili „strana“ vrijednost.

Antirodne inicijative u regiji povezuju različite aktere: domaće konzervativne organizacije, dio vjerskih institucija, političke partije, medije i influensere/ke, ali i transnacionalne mreže koje prenose strategije, kampanje i materijale između država. Njihove aktivnosti često su usmjerene na osporavanje seksualnog obrazovanja u školama, negiranje pojmova rodno zasnovanog nasilja i femicida, te na pokušaje delegitimizacije feminističkih i LGBTQ+ organizacija.

Napadi su često usmjereni na trans i interpolne osobe, kao i na javna okupljanja poput Pride marševa ili feminističkih protesta. Takve kampanje doprinose širenju govora mržnje, povećavaju društveni pritisak na organizacije civilnog društva i mogu dovesti do sporije ili selektivne primjene zakona.

Istovremeno, u regiji djeluju snažni feministički i LGBTQ+ pokreti koji razvijaju različite strategije otpora. Organizacije civilnog društva, nezavisne institucije i međunarodne organizacije nastoje jačati zaštitu ljudskih prava kroz pravne inicijative, javne kampanje i regionalnu saradnju.

U posljednjim godinama razvijaju se i nove koalicije koje povezuju feminističke, LGBTIQ+, sindikalne, studentske i ekološke inicijative. Takva saradnja doprinosi jačanju javne podrške ljudskim pravima i omogućava brže reakcije na dezinformacije i političke pritiske.

Regionalne organizacije sve više ulažu i u razvoj digitalne sigurnosti, pravne podrške i psihosocijalne pomoći za braniteljice i branitelje ljudskih prava, koji su često izloženi kampanjama zastrašivanja i SLAPP tužbama.

Uprkos brojnim izazovima, Zapadni Balkan bilježi i određene pomake. U pojedinim državama unaprijeđena je sudska praksa u slučajevima nasilja nad ženama, razvijeni su institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost, a Pride marševi se održavaju uz bolju koordinaciju sa sigurnosnim strukturama.

U narednim potpoglavljima analiziraju se pojedinačni primjeri država Zapadnog Balkana kako bi se pokazalo na koji način se ovi procesi odvijaju u različitim političkim i društvenim kontekstima.

5.2 Albanija

Albanija je ostvarila određeni napredak u zaštiti prava žena kroz unaprjeđenje zakonodavstva i ratifikaciju međunarodnih konvencija. Uvedene su i rodne kvote koje predviđaju najmanje 30% zastupljenosti žena u parlamentu i 50% u lokalnim vlastima.

Ipak, patrijarhalni društveni obrasci i dalje snažno utiču na društvene odnose. Rodna pitanja često se posmatraju kao isključivo „ženska“, dok nasilje nad ženama ostaje ozbiljan društveni problem. Organizacije civilnog društva imaju važnu ulogu u unaprjeđenju prava žena i rodne ravnopravnosti, ali se suočavaju s finansijskim ograničenjima i nedostatkom systemske podrške institucija (Metaj, 2023).

U Albaniji djeluju tri glavna društvena pokreta: feministički i ženski pokret, pokret za rodnu pravdu i LGBTIQ+ pokret. Feminističke i ženske organizacije uglavnom djeluju koordinisano, dok pokret za rodnu pravdu razvija snažnije veze s institucionalnim procesima. LGBTIQ+ pokret postaje vidljiviji kroz javne akcije i kampanje usmjerene na zaštitu ljudskih prava i borbu protiv diskriminacije.

Aktivnosti organizacija najčešće su usmjerene na podizanje svijesti, mobilizaciju zajednica, pružanje podrške i izgradnju kapaciteta. Ciljne grupe najčešće uključuju mlade žene i djevojke, žene koje su preživjele nasilje, žene iz ruralnih sredina, mlade i LGBTIQ+ osobe. Istovremeno, određene društvene skupine, poput starijih žena, političarki, seksualnih radnica i žena bez adekvatnog stambenog zbrinjavanja, rjeđe se nalaze u fokusu organizacijskih aktivnosti.

Prioriteti organizacija i aktivistkinja uključuju ekonomsko osnaživanje žena, borbu protiv nasilja, političku participaciju žena i jačanje saradnje s institucijama. Među glavnim izazovima navode se politička nestabilnost, finansijska nesigurnost i rast antirodni narativa, dok unutar samog pokreta postoje i problemi nedovoljne komunikacije i koordinacije. Kao ključne potrebe izdvajaju se održivo finansiranje i zajednička izgradnja kapaciteta.

Antirodni pokret u Albaniji okuplja različite aktere, uključujući pojedince, organizacije civilnog društva, političke partije, vjerske institucije i javne ličnosti. Njihovo djelovanje vidljivo je kroz kampanje protiv seksualnog obrazovanja, javne napade na LGBTIQ+ zajednicu i pokušaje delegitimizacije rodne ravnopravnosti u javnim politikama.

Tokom 2024. godine koalicije Pro-Family i Pro-Life pokrenule su kampanju dezinformacija tokom javnih konsultacija o Zakonu o seksualnom i reproduktivnom zdravlju. Nakon simboličnog vjenčanja dvije žene u Tirani iste grupe organizovale su proteste i podnijele krivične prijave protiv gradonačelnika.

U 2024. zabilježen je i porast govora mržnje i nasilja prema LGBTIQ+ osobama. Napadi na trans žene i lezbejke, kao i incidenti tokom Tirana Pridea, ukazuju na pogoršanje sigurnosne situacije.

Prema podacima organizacije Aleanca LGBTIQ+, 42% ispitanih LGBTIQ+ osoba doživjelo je nasilje ili diskriminaciju, dok većina nije upoznata s dostupnim mehanizmima zaštite. Obrazovni sistem i dalje ostaje nedovoljno inkluzivan, a više od 90% ispitanih navodi da školski kurikulum ne sadrži tačne informacije o LGBTIQ+ temama.

Podaci ukazuju i na izraženu ekonomsku nesigurnost LGBTIQ+ osoba na tržištu rada. Oko 70% ispitanika živi u nestabilnim ekonomskim uslovima, dok 57% nikada nije imalo formalno zaposlenje. Diskriminacija i uznemiravanje na radnom mjestu i dalje su česti.

Iako zakon o socijalnom stanovanju prepoznaje seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao kriterije ranjivosti, njegova provedba ostaje ograničena zbog nedostatka podzakonskih akata. Između 2019. i 2024. deložirane su 22 trans žene zbog svog rodno identiteta.

Albanija i dalje nema zakon o pravnom priznanju roda, iako je usvojen medicinski protokol o hormonskom tretmanu trans osoba. Organizacije civilnog društva ističu potrebu za dodatnim obrazovanjem medicinskog osoblja i uspostavljanjem dostupne administrativne procedure za promjenu identifikacijskih dokumenata.

Uprkos brojnim izazovima, feministički, ženski i LGBTIQ+ pokreti u Albaniji djeluju kontinuirano i pokazuju značajan nivo otpornosti. Njihov rad usmjeren je na smanjenje rodne nejednakosti, promjenu društvenih normi i razvoj zakonskih i političkih rješenja koja osiguravaju ravnopravnost i zaštitu ljudskih prava.

5.3 Crna Gora

Od sticanja nezavisnosti 2006. Crna Gora je rodnu ravnopravnost formalno postavila među političke prioritete, ali provedba usvojenih politika i mjera često ostaje ograničena zbog nedostatka političke volje i stabilnih finansijskih resursa.

Feminističke ideje i inicijative prisutne su u javnom prostoru, ali razvijen feministički pokret i stabilna feministička scena još nisu u potpunosti formirani. Nedostaje i šira mreža feminističkih aktivistkinja i teoretičarki koje bi kontinuirano djelovale i stvarale sadržaje s dugoročnim društvenim uticajem. Istovremeno, prve ženske organizacije osnovane krajem devedesetih godina, i dalje su aktivne, a njihove članice razvile su mreže saradnje u Crnoj Gori i regiji (Balkan Insight, 2025).

Organizacije civilnog društva suočavaju se s ograničenim finansijskim resursima, nestabilnom političkom podrškom i suženim prostorom za djelovanje. Uprkos tome, nastoje očuvati međusobnu solidarnost i razvijati zajedničke odgovore na brojne društvene probleme, iako je među aktivistkinjama i aktivistima sve prisutniji zamor zbog dugotrajnog rada u nepovoljnim uslovima.

Nedostatak komunikacije i saradnje među pojedinim organizacijama, kao i fokus na kratkoročne projekte, dodatno otežavaju dugoročno planiranje i razvoj pokreta. Slaba uključenost marginalizovanih žena, poput Romkinja, žena s invaliditetom i seksualnih radnica, ostaje značajna prepreka u izgradnji šireg feminističkog saveza.

U takvom društvenom okruženju antirodne poruke sve su prisutnije u javnom diskursu. One se šire kroz političke strukture, dio medija i religijske institucije koje nastoje osporiti napredak u oblasti rodne ravnopravnosti i prava LGBTIQ+ osoba.

Savremene društvene tendencije u Crnoj Gori i šire u Evropi često dovode u pitanje antifašističko nasljeđe, dok su prava žena među prvim temama koje postaju predmet konzervativnih političkih mobilizacija. Antirodni pokret u zemlji okuplja političke partije, religijske strukture i pojedine organizacije civilnog društva, koje koriste ekonomske i institucionalne slabosti nevladinog sektora kako bi oslabile feminističke i građanske inicijative.

U 2024. zabilježen je porast govora mržnje i nasilja prema LGBTIQ+ osobama. Tokom Povorke ponosa u Podgorici u septembru zabilježen je intenzivan govor mržnje na internetu, zbog čega je organizacija Forum Progres podnijela 58 prijava policiji.

Registrovani su i napadi na trans muškarca i trans aktivistkinju, pri čemu reakcija nadležnih institucija nije bila adekvatna (ILGA-Europe, 2025).

Istraživanje organizacije Spektra pokazuje da je diskriminaciju na radnom mjestu doživjelo 35% trans osoba, dok je 40% trans žena prijavilo direktnu stigmatizaciju.

Podaci o socioekonomskom nasilju nad trans, interseksualnim i rodno varijantnim osobama ukazuju na visoku rasprostranjenost nasilja, jer su sve osobe obuhvaćene istraživanjem navele da su u posljednjih pet godina doživjele neki oblik nasilja, uključujući prijetnje, fizičke napade, seksualno nasilje i pokušaje silovanja.

Tri godine nakon usvajanja Zakona o istospolnim partnerstvima, njegova provedba i dalje je neujednačena. Ministarstvo unutrašnjih poslova odbija priznati državljanstvo djeci istospolnih parova, čime se nastavlja diskriminacija ovih porodica.

Iako su strategije za unaprjeđenje prava LGBTIQ+ osoba produžene do 2028., ključni zakon o pravnom priznanju roda zasnovan na samoodređenju još nije usvojen. Njegovo donošenje blokirali su najviši državni zvaničnici uprkos podršci civilnog društva, akademske zajednice i međunarodnih organizacija (ILGA-Europe, 2025).

Uprkos institucionalnim ograničenjima, Povorka ponosa 2024. održana je bez incidenata. Organizacije poput Queer Montenegro, Spektra i Stana nastavile su pružati podršku LGBTIQ+ osobama, uključujući tražitelje/ice azila iz Rusije, Ukrajine, Turske i država Bliskog istoka.

Iako društveni stavovi i dalje ostaju uglavnom konzervativni, istraživanja javnog mnijenja pokazuju postepen pomak među mlađim i obrazovanijim građanima/kama. Procjenjuje se da između 15% i 20% stanovništva, uglavnom mladih i visokoobrazovanih žena, izražava podršku LGBTIQ+ zajednici.

Uprkos brojnim izazovima, feminističke, ženske i LGBTIQ+ inicijative u Crnoj Gori nastavljaju razvijati mreže solidarnosti i profesionalizovati svoj rad. Njihove aktivnosti doprinose promjeni društvenih normi, zagovaranju rodne ravnopravnosti i zaštiti ljudskih prava kroz saradnju s državnim institucijama i međunarodnim partnerima.

5.4 Kosovo

Ženski pokret na Kosovu nastao je tokom devedesetih godina kao dio šire društvene mobilizacije protiv političke marginalizacije i kršenja ljudskih prava. U tom periodu razvijao se i aktivizam za rodnu ravnopravnost kao odgovor žena na patrijarhalne odnose i društvene promjene u kontekstu sukoba.

U postratnom periodu žensko organizovanje proširilo se kroz djelovanje nevladinih organizacija koje su odgovarale na potrebe žena, djece i zajednica pogođenih ratom. Te organizacije postale su važan dio procesa obnove društva i izgradnje institucija. Paralelno s tim razvijale su se organizacije civilnog društva, a rodna ravnopravnost postupno je uključena u javne politike i institucionalne strukture državne administracije (Krasniqi, 2023).

Društvene pokrete na Kosovu danas čine ženske, feminističke, LGBTIQ+ i mirovne organizacije te inicijative za rodnu pravdu. Feministički i LGBTIQ+ pokreti postaju vidljiviji u javnom prostoru i sve češće privlače pažnju medija i političkih aktera. Pokret za rodnu pravdu postepeno jača kroz institucionalne procese i doprinosi uključivanju rodne ravnopravnosti u javne politike, dok mirovni pokret, iako manji, i dalje okuplja širu javnost kroz javne rasprave i građanske inicijative.

Ipak, ženski pokret na Kosovu suočava se s određenim unutrašnjim izazovima. Istraživanja ukazuju na slabiju povezanost između organizacija i nedovoljnu koherentnost pokreta, što otežava koordinaciju zajedničkih aktivnosti i dugoročno planiranje (Krasniqi, 2023).

Organizacije civilnog društva djeluju u dinamičnom društvenom okruženju, ali uz niz ograničenja. Nedostatak aktivizma, sagorijevanje među aktivistkinjama i aktivistima, niska stopa članstva i konkurencija među organizacijama predstavljaju česte prepreke u radu. Dodatni pritisak stvaraju finansijska nesigurnost i ograničen prostor za djelovanje civilnog društva.

Kao prioriteti se izdvajaju veća inkluzivnost i raznolikost članstva, posebno kroz aktivnije uključivanje mladih, žena s invaliditetom i pripadnica etničkih manjina. Ključne teme djelovanja ostaju pravna i institucionalna zaštita, borba protiv diskriminacije, rodno zasnovano nasilje i prava LGBTIQ+ osoba (Krasniqi, 2023).

U posljednjim godinama raste i javni otpor prema konceptima rodne ravnopravnosti i rodne pravde. Antirodne poruke zagovaraju povratak tradicionalnim rodnim normama, heteronormativnosti i takozvanim „moralnim vrijednostima“. Takvi narativi često su povezani s mizoginijom, homofobijom i patrijarhalnim stavovima koji se pojavljuju u raspravama o tijelu, pravu, naciji i religiji.

Antirodne poruke imaju i političku dimenziju. Tokom 2024. pojedini/e zastupnici/e vladajuće stranke formirali su koaliciju pod nazivom „Lista za porodicu“ kako bi blokirali/e usvajanje Nacrta Građanskog zakonika. Kritičari/ke zakona tvrdili/e su da on promovira „neprihvatljive evropske vrijednosti“, jer predviđa mogućnost pravnog priznavanja istospolnih zajednica.

Premijer Albin Kurti je u aprilu iste godine najavio planove za legalizaciju istospolnih partnerstava u okviru procesa pristupanja Vijeću Evrope, ali zakon još uvijek nije upućen u parlament (ILGA-Europe, 2025).

Istovremeno, javni prostor u Prištini pokazuje i znakove otpornosti i solidarnosti. U junu 2024. održana je osma Povorka ponosa pod motom „Bili smo i bićemo“, uz poruke o važnosti sigurnog prostora i podrške LGBTIQ+ zajednici. Tokom događaja premijer Kurti ponovo je potvrdio političku posvećenost principima demokratije i jednakosti (ILGA-Europe, 2025).

Uprkos društvenim pritiscima, feminističke i LGBTIQ+ organizacije na Kosovu nastavljaju djelovati kao važan dio civilnog društva. Njihov rad povezuje borbu protiv patrijarhalnih normi s promocijom ljudskih prava, mira i socijalne pravde, doprinoseći dugoročnom procesu demokratizacije društva.

5.5 Sjeverna Makedonija

Ženske inicijative u Sjevernoj Makedoniji počele su se razvijati tokom devedesetih godina kroz mirovni aktivizam i humanitarni rad usmjeren na pomoć izbjeglicama i zajednicama pogođenim ratovima u regionu. Iz tih ranih mreža solidarnosti postupno su nastajale organizacije civilnog društva koje su se počele baviti zaštitom ljudskih prava i pitanjima rodne ravnopravnosti.

Tokom narednih godina ženske organizacije razvijale su programe podrške ženama, zagovarale institucionalne promjene i doprinosile uključivanju rodne ravnopravnosti u javne politike. Prve LGBTIQ+ organizacije pojavile su se početkom 2000-ih, a oko 2003. – 2004. formirana je šira koalicija organizacija koje djeluju u oblasti zaštite prava LGBTIQ+ osoba (ILGA-Europe, 2025).

Danas u zemlji djeluju ženske, feminističke i LGBTIQ+ organizacije koje čine važan dio civilnog društva i rada na unaprjeđenju ljudskih prava. Jezgro scene čine iskusne organizacije i aktivistkinje srednje generacije, dok mlađe generacije donose nove teme, pristupe i veću vidljivost feminističkih i LGBTIQ+ inicijativa.

Aktivnosti su uglavnom usmjerene na borbu protiv nasilja nad ženama, unaprjeđenje zakonodavstva, osnaživanje djevojaka i mladih žena te suzbijanje diskriminacije. Ipak, saradnja između ženskih i LGBTIQ+ organizacija i dalje je ograničena, što otežava izgradnju šire javne podrške i zajedničke političke strategije.

Nedostatak stabilnog finansiranja, iscrpljenost aktivistkinja i aktivista te promjene u broju članstva dodatno otežavaju dugoročno djelovanje organizacija civilnog društva. Kao ključni prioriteti ističu se održivo finansiranje, izgradnja kapaciteta i veća raznolikost članstva (Antonovska, 2023).

Politički razvoj zemlje značajno je uticao na položaj ženskih i LGBTIQ+ prava. Dugotrajna vladavina konzervativne političke opcije u periodu od 2006. do 2017. imala je negativan uticaj na rodnu ravnopravnost i prava LGBTIQ+ osoba. Tokom tog perioda zakon o abortusu postao je restriktivniji, rodne studije su ukinute i zamijenjene takozvanim „studijama o porodici“, a ratifikacija Istanbulske konvencije više puta je odgađana. Iako je potpisana 2011. godine, Konvencija je ratifikovana tek 2017. nakon promjene vlasti.

Istovremeno, zakonodavni okvir za zaštitu od diskriminacije dugo nije prepoznavao diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, a Komisija za zaštitu od diskriminacije bila je institucionalno slaba. Nakon 2017. započet je period postepenih promjena i usklađivanja zakonodavstva s evropskim standardima.

Uprkos tim promjenama, antirodne inicijative u posljednjim godinama postaju sve vidljivije. Uz podršku pojedinih političkih aktera i religijskih struktura šire se poruke protiv rodne ravnopravnosti, seksualnog obrazovanja i zakonskog priznavanja rodnog identiteta.

Takve kampanje često se odvijaju kroz javne debate, medijske nastupe i lokalne inicijative koje uključuju saradnju s vjerskim zajednicama. U pojedinim slučajevima formiraju se i politički i medijski savezi koji dodatno otežavaju rad organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava (Antonovska, 2023).

Nasilje i govor mržnje prema LGBTIQ+ osobama i dalje su široko rasprostranjeni. U julu 2024. LGBTIQ+ omladinska ljetna škola suočila se s talasom prijetnji i poziva na nasilje koje su predvodili lideri desnih političkih stranaka i pojedine javne ličnosti. Organizacija Ekvalis podnijela je krivične prijave protiv odgovornih zbog širenja mržnje i ugrožavanja javne sigurnosti.

Prema istraživanju Evropske agencije za temeljna prava, samo 21% LGBTIQ+ osoba u Sjevernoj Makedoniji otvoreno govori o svom identitetu, dok je 39% ispitanika/ca doživjelo diskriminaciju u različitim oblastima života (Antonovska, 2023).

U takvom društvenom kontekstu, feminističke, ženske i LGBTIQ+ organizacije ostaju važan dio civilnog društva. Njihov rad doprinosi demokratizaciji društva, jačanju rodne ravnopravnosti i pružanju otpora antirodnim inicijativama koje sve češće djeluju s pozicija političke i religijske moći.

5.6 Srbija

Feministički i ženski pokret u Srbiji razvija se od devedesetih godina kroz mrežu organizacija civilnog društva koje su nastajale kao dio šireg građanskog i mirovnog aktivizma tog perioda. Mnoge od tih inicijativa bile su usmjerene na podršku ženama pogođenim nasiljem, ekonomskom nesigurnošću i društvenim promjenama te su s vremenom prerasle u organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava i rodnom ravnopravnošću.

Tokom narednih decenija feminističke organizacije razvile su snažan sektor civilnog društva koji djeluje u oblasti zaštite ljudskih prava, borbe protiv nasilja nad ženama i promocije rodne ravnopravnosti. Istovremeno se razvijao i LGBTIQ+ pokret koji je postajao sve vidljiviji kroz javne kampanje, pravne inicijative i organizaciju Pride događaja.

Iako je zakonodavni okvir u Srbiji formalno unaprijeđen kroz usvajanje zakona o zabrani diskriminacije i strategija za rodnu ravnopravnost, društveni i politički kontekst i dalje je obilježen snažnim konzervativnim narativima. U javnom diskursu sve su prisutnije poruke koje promovišu tradicionalne rodne uloge i osporavaju koncept rodne ravnopravnosti.

Antirodne inicijative u Srbiji okupljaju različite aktere, uključujući pojedine političke partije, religijske institucije, medije i organizacije civilnog društva koje zagovaraju takozvane „porodične vrijednosti“. Takvi akteri često koriste pojam „rodne ideologije“ kako bi delegitimizovali feminističke i LGBTIQ+ inicijative te osporili javne politike usmjerene na rodnu ravnopravnost.

U posljednjim godinama javne rasprave o rodnim pitanjima sve češće su praćene kampanjama dezinformacija i govorom mržnje. Posebno su na meti trans osobe i organizacije koje se bave zaštitom LGBTIQ+ prava. Takve kampanje često se šire putem društvenih mreža i pojedinih medija, čime se dodatno polarizuje javni prostor.

Istovremeno, organizacije civilnog društva suočavaju se s ograničenim institucionalnim prostorom za djelovanje. Iako država formalno sarađuje s organizacijama u izradi određenih javnih politika, kritičke organizacije često su izložene političkim pritiscima, javnim diskreditacijama i kampanjama delegitimizacije.

Uprkos tim izazovima, feminističke i LGBTIQ+ organizacije nastavljaju razvijati mreže saradnje i javnog zagovaranja. Aktivnosti su usmjerene na zaštitu od nasilja, unaprjeđenje zakonodavstva i pružanje podrške osobama koje su izložene diskriminaciji.

Pride događaji u Beogradu posljednjih godina održavaju se uz visoke mjere sigurnosti, ali i uz sve veću vidljivost LGBTIQ+ zajednice u javnom prostoru. Organizacije civilnog društva naglašavaju da je upravo javna vidljivost jedan od ključnih faktora u borbi protiv stigmatizacije i diskriminacije.

Uprkos političkim i društvenim izazovima, feministički i LGBTIQ+ pokreti u Srbiji ostaju važan dio regionalne mreže organizacija koje se zalažu za rodnu ravnopravnost i zaštitu ljudskih prava. Njihovo djelovanje doprinosi jačanju demokratskih vrijednosti i razvoju kritičkog javnog prostora u kojem se preispituju patrijarhalne norme i diskriminatorne prakse.

5.7 Bosna i Hercegovina

Položaj žena i razvoj feminističkog i LGBTIQ+ pokreta u Bosni i Hercegovini oblikovani su složenim političkim sistemom, postkonfliktnim nasljeđem i sporim procesima institucionalnih reformi. U takvom okruženju organizacije civilnog društva imaju ključnu ulogu u zagovaranju rodne ravnopravnosti, borbi protiv nasilja nad ženama i zaštiti prava LGBTIQ+ osoba.

Ženske organizacije počele su se intenzivnije razvijati tokom devedesetih godina, kada su mnoge inicijative nastajale kroz humanitarni rad, pružanje podrške ženama preživjelim ratno nasilje i pomoć raseljenim osobama. Tokom narednih decenija ove organizacije postupno su razvile programe pravne pomoći, psihosocijalne podrške i javnog zagovaranja, postajući važan akter u procesu demokratizacije društva (Dizdar, Hasanbegović Vukas i Popov Momčinović, 2025).

U Bosni i Hercegovini danas djeluje razvijena mreža ženskih organizacija koje se bave različitim aspektima rodne ravnopravnosti, uključujući borbu protiv nasilja nad ženama, ekonomsko osnaživanje žena i političku participaciju. Uprkos tome, institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost često su ograničeni nedostatkom finansijskih resursa i političke podrške.

Istovremeno se razvijao i LGBTIQ+ pokret, koji je postao vidljiviji tokom posljednjih petnaest godina kroz javne kampanje, pravne inicijative i organizaciju Pride događaja. Prva Povorka ponosa u Sarajevu održana je 2019. godine, a od tada ovaj događaj predstavlja važan simbol borbe za ravnopravnost i vidljivost LGBTIQ+ zajednice.

Ipak, društveni i politički kontekst i dalje je obilježen snažnim patrijarhalnim normama i konzervativnim narativima. Rasprave o rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba često izazivaju snažne političke reakcije i polarizaciju u javnom prostoru.

Antirodni narativi u Bosni i Hercegovini pojavljuju se kroz različite društvene i političke kanale, uključujući pojedine političke partije, religijske institucije, medije i organizacije civilnog društva. Takve inicijative često koriste retoriku zaštite „porodičnih vrijednosti“ i kritiku takozvane „rodne ideologije“ kako bi osporile politike rodne ravnopravnosti i prava LGBTIQ+ osoba.

Ove kampanje posebno su usmjerene na pitanja seksualnog obrazovanja, pravnog priznavanja rodnog identiteta i javne vidljivosti LGBTIQ+ zajednice. U javnim raspravama često se šire dezinformacije o rodnoj ravnopravnosti, što doprinosi stvaranju društvene polarizacije i nepovjerenja prema organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava.

Uprkos takvim izazovima, feminističke i LGBTIQ+ organizacije u Bosni i Hercegovini nastavljaju razvijati mreže saradnje i zagovaranja. Njihove aktivnosti uključuju pružanje podrške žrtvama nasilja, pravnu pomoć, javne kampanje i istraživački rad koji doprinosi boljem razumijevanju rodnih nejednakosti u društvu.

Poseban fokus posljednjih godina stavljen je na problem femicida i rodno zasnovanog nasilja. Nakon niza slučajeva femicida koji su izazvali snažnu reakciju javnosti, organizacije civilnog društva pokrenule su kampanje za unaprjeđenje zakonodavstva i efikasniju institucionalnu zaštitu žena (Dizdar, Hasanbegović Vukas i Popov Momčinović, 2025).

Istovremeno se razvijaju regionalne i međunarodne mreže saradnje koje povezuju organizacije iz Bosne i Hercegovine s feminističkim i LGBTIQ+ pokretima u regionu i Evropi. Takva saradnja doprinosi razmjeni iskustava, jačanju kapaciteta organizacija i većoj vidljivosti pitanja rodne ravnopravnosti na međunarodnom nivou.

Uprkos sporim institucionalnim promjenama i političkim izazovima, feministički i LGBTIQ+ pokreti u Bosni i Hercegovini nastavljaju djelovati kao važan dio civilnog društva. Njihov rad doprinosi jačanju demokratskih vrijednosti, zaštiti ljudskih prava i razvoju društva u kojem se rodna ravnopravnost prepoznaje kao ključni element društvene pravde.

6. Antirodni pokreti i javne rasprave u Bosni i Hercegovini

Primjeri iz evropskih država, Azije i zemalja Zapadnog Balkana pokazuju da inicijative koje se protive rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba koriste slične obrasce djelovanja. One se najčešće pozivaju na zaštitu porodice, tradicije i „prirodnog poretka“, dok istovremeno osporavaju politike koje se odnose na rodnu ravnopravnost, seksualno obrazovanje i prava seksualnih manjina.

Takve inicijative rijetko djeluju izolovano unutar jedne države. Ideje, poruke i strategije često se prenose između različitih zemalja, dok ih lokalni politički akteri i organizacije prilagođavaju domaćim političkim raspravama.

Bosna i Hercegovina posljednjih godina sve češće svjedoči javnim polemikama o pitanjima rodne ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba. U tim raspravama pojavljuju se inicijative koje nastoje osporiti postojeće politike ravnopravnosti i dovesti u pitanje rad organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava.

U nastavku analize razmatra se na koji način se ove inicijative pojavljuju u javnom prostoru Bosne i Hercegovine, ko su akteri koji ih promovišu i kakve posljedice imaju na javne politike i društvene rasprave.

6.1 Akteri i javne inicijative u Bosni i Hercegovini

U Bosni i Hercegovini inicijative koje se protive rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba pojavljuju se kroz djelovanje različitih aktera, uključujući pojedine političke partije, religijske institucije, organizacije civilnog društva i medijske platforme. Njihove aktivnosti često su usmjerene na osporavanje javnih politika koje se odnose na rodnu ravnopravnost, seksualno obrazovanje i zaštitu prava seksualnih manjina.

Takve inicijative u pravilu se predstavljaju kao građanski pokreti koji brane „porodične vrijednosti“, iako su često povezane s političkim i religijskim strukturama koje imaju značajan uticaj na javne rasprave. Njihovo djelovanje obuhvata javne kampanje, proteste, medijske istupe i online mobilizaciju.

Posebno vidljiv oblik takvih aktivnosti predstavljaju javna okupljanja i performansi koji imaju snažnu simboličku dimenziju. Primjeri poput molitvenih okupljanja na javnim trgovima ili kampanja protiv seksualnog obrazovanja pokazuju kako se religijski i politički motivisane poruke nastoje predstaviti kao spontani građanski otpor.

Ove inicijative često koriste strategiju pojednostavljivanja kompleksnih društvenih pitanja. Pojmovi poput rodne ravnopravnosti ili seksualnog obrazovanja prikazuju se kao prijetnja tradicionalnim vrijednostima, dok se organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava optužuju za promovisanje „stranih ideologija“.

Društvene mreže imaju važnu ulogu u širenju takvih poruka. Putem digitalnih platformi moguće je brzo mobilizirati podršku, širiti dezinformacije i stvarati dojam široke društvene podrške određenim inicijativama.

Istovremeno, politički akteri povremeno koriste slične poruke u javnim nastupima, čime se teme rodne ravnopravnosti i prava LGBTIQ+ osoba pretvaraju u predmet političkih sukoba. Takve rasprave često imaju snažan emotivni naboj i doprinose polarizaciji javnog prostora.

Uprkos tome, organizacije civilnog društva i aktivistkinje za ljudska prava nastavljaju reagovati na dezinformacije i pokušaje delegitimizacije njihovog rada. Kroz javne kampanje, istraživanja i saradnju s međunarodnim organizacijama nastoje osigurati da pitanja rodne ravnopravnosti ostanu dio javnih politika i institucionalnih reformi.

Razvoj ovih inicijativa u Bosni i Hercegovini pokazuje da se rasprave o rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba sve češće koriste kao političko pitanje, ali i da istovremeno postoji snažan otpor takvim pokušajima kroz djelovanje organizacija civilnog društva.

6.2 Mediji i javne kampanje

Medijski prostor ima važnu ulogu u širenju poruka koje osporavaju rodnu ravnopravnost i prava LGBTIQ+ osoba. Takve poruke često se pojavljuju kroz televizijske emisije, portale i društvene mreže, gdje se složena društvena pitanja predstavljaju kroz pojednostavljene i emotivne tvrdnje.

U takvim raspravama pojmovi poput rodne ravnopravnosti, seksualnog obrazovanja ili prava LGBTIQ+ osoba nerijetko se prikazuju kao prijetnja porodici ili društvenim vrijednostima. Umjesto argumentirane rasprave često se koriste dramatične formulacije i senzacionalistički naslovi koji izazivaju strah i nepovjerenje.

Društvene mreže dodatno ubrzavaju širenje takvih poruka. Objave koje sadrže provokativne ili konfliktne tvrdnje brzo privlače pažnju i lako se šire izvan prvobitnog kruga korisnika. Na taj način pojedinačne izjave ili događaji mogu postati predmet širokih javnih polemika.

Ponekad se takve rasprave pokreću oko konkretnih događaja, poput javnih okupljanja, školskih programa ili zakonskih inicijativa. U tim situacijama pojedini mediji i javne ličnosti nastoje predstaviti pitanja rodne ravnopravnosti kao ideološki sukob, pri čemu se zanemaruje širi društveni okvir u kojem ta pitanja nastaju.

Takve rasprave često prate i dezinformacije. U javnosti se mogu pojaviti netačne tvrdnje o sadržaju obrazovnih programa, zakonima ili radu organizacija civilnog društva. Jednom kada se takve informacije pojave u medijskom prostoru, njihovo ispravljanje

postaje mnogo teže, jer se u međuvremenu već prošire među velikim brojem korisnika/ca društvenih mreža.

Istovremeno, dio medija i novinara/ki nastoji pružiti uravnoteženiji prikaz ovih pitanja. Analitički tekstovi, istraživanja i javne debate doprinose boljem razumijevanju tema poput rodne ravnopravnosti, nasilja nad ženama i prava LGBTQ+ osoba.

Zbog toga medijski prostor u Bosni i Hercegovini ostaje mjesto snažnih javnih rasprava u kojima se sukobljavaju različita tumačenja društvenih promjena. Upravo kroz te rasprave postaje vidljivo koliko su pitanja rodne ravnopravnosti i dalje osjetljiva i koliko snažno utiču na javni život.

6.3 Politika i javne rasprave o rodnoj ravnopravnosti

Pitanja rodne ravnopravnosti i prava LGBTQ+ osoba u Bosni i Hercegovini posljednjih godina sve češće ulaze u političke rasprave. U tim raspravama pojedini političari i javne ličnosti nastoje predstaviti ove teme kao ideološki sukob između „tradicionalnih vrijednosti“ i savremenih društvenih promjena.

Takve izjave često se pojavljuju u vrijeme političkih kampanja ili kada se raspravlja o zakonima i javnim politikama koje se odnose na ravnopravnost, obrazovanje ili zaštitu od diskriminacije. U tim situacijama pojednostavljene i emotivne poruke lako privlače pažnju javnosti i medija.

U javnim polemikama rodna ravnopravnost nerijetko se prikazuje kao nametnuta ili „strana“ ideja, iako su brojni zakoni i strategije u ovoj oblasti dio procesa evropskih integracija i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine.

Takve rasprave često se vode kroz televizijske emisije, političke debate i društvene mreže. Pojedine izjave brzo postaju predmet široke javne pažnje, posebno kada se odnose na osjetljive teme poput seksualnog obrazovanja, prava LGBTQ+ osoba ili definicije porodice.

Istovremeno, organizacije civilnog društva, akademska zajednica i dio javnosti nastoje usmjeriti raspravu na konkretna pitanja poput nasilja nad ženama, ekonomskog položaja žena ili zaštite od diskriminacije. Njihove inicijative često uključuju javne kampanje, istraživanja i prijedloge zakonskih izmjena.

Jedan od problema u javnim raspravama jeste to što se pitanja rodne ravnopravnosti često pojednostavljuju i svode na političke poruke, dok se zanemaruje svakodnevno iskustvo žena i LGBTQ+ osoba koje se suočavaju s diskriminacijom, nasiljem ili ekonomskom nesigurnošću. Zbog toga javne rasprave o ovim temama u Bosni i Hercegovini često osciliraju između ozbiljne društvene debate i političkih polemika. Takva situacija pokazuje koliko su pitanja rodne ravnopravnosti i dalje osjetljiva i koliko snažno utiču na šire društvene i političke procese.

7. Obrasci djelovanja antirodnh inicijativa

Primjeri iz različitih država pokazuju da inicijative koje se protive rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba, iako nastaju u različitim društvenim i političkim okolnostima, često koriste slične načine djelovanja. Bez obzira na to da li se pojavljuju u evropskim državama, zemljama Azije ili regionu Zapadnog Balkana, poruke i javne kampanje imaju mnogo zajedničkih obilježja.

Jedan od najuočljivijih obrazaca jeste pozivanje na zaštitu porodice i tradicionalnih vrijednosti. U javnim raspravama rodna ravnopravnost i prava LGBTIQ+ osoba često se predstavljaju kao prijetnja društvenom poretku ili kulturnom identitetu. Takav način predstavljanja pojednostavljuje složena društvena pitanja i pretvara ih u moralni sukob između „tradicionalnog“ i „savremenog“.

Drugo često obilježje jeste fokus na obrazovanje i djecu. Rasprave o školskim programima, seksualnom obrazovanju ili sadržajima u udžbenicima često postaju središnja tačka javnih polemika. U tim raspravama nerijetko se pojavljuju netačne ili preuveličane tvrdnje o sadržaju obrazovnih programa, čime se stvara osjećaj zabrinutosti među roditeljima i širom javnosti.

Treći obrazac odnosi se na način na koji se javne kampanje šire kroz medije i društvene mreže. Poruke koje izazivaju snažne emocije ili sadrže pojednostavljene tvrdnje lakše privlače pažnju i brzo se šire u digitalnom prostoru. Zbog toga pojedinačne izjave ili događaji mogu postati predmet širokih javnih polemika u vrlo kratkom vremenu.

U takvim raspravama često se koristi strategija predstavljanja društvenih promjena kao nametnutih izvana. Politike koje se odnose na rodnu ravnopravnost ili prava LGBTIQ+ osoba ponekad se opisuju kao dio međunarodnog pritiska ili „stranih ideja“, iako su mnoge od tih politika rezultat dugogodišnjih društvenih rasprava i međunarodnih obaveza koje su same države prihvatile.

Važno obilježje ovih kampanja jeste i snažno pojednostavljivanje javnih rasprava. Umjesto razgovora o konkretnim problemima, poput nasilja nad ženama, diskriminacije ili ekonomskih nejednakosti, pažnja se često usmjerava na simbolička pitanja koja izazivaju snažne emotivne reakcije. Time javna rasprava lako prelazi iz analize stvarnih problema u političku polemiku.

Primjeri iz zemalja Zapadnog Balkana pokazuju da se slični obrasci mogu prepoznati i u regionu. Rasprave o rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba često se vode kroz medijske polemike, javne proteste ili političke izjave koje snažno polarizuju javnost. U takvim okolnostima teme ravnopravnosti nerijetko postaju dio šire političke borbe.

Bosna i Hercegovina u tom smislu dijeli mnoge karakteristike sa susjednim državama. Javne rasprave o rodnoj ravnopravnosti često se pojavljuju u trenutku kada se pokreću pitanja zakonskih promjena, obrazovnih programa ili javnih događaja povezanih s pravima LGBTIQ+ osoba. U takvim situacijama pojedinačne izjave ili inicijative mogu izazvati široke društvene reakcije.

Istovremeno, iskustva iz različitih država pokazuju da ovakve rasprave ne znače nužno i nazadovanje u ostvarivanju ravnopravnosti. U mnogim slučajevima upravo javne polemike doprinose većoj vidljivosti problema i pokreću širu društvenu debatu o položaju žena i LGBTIQ+ osoba.

Zbog toga je važno posmatrati ove procese u njihovoj cjelini. Iako javne rasprave ponekad mogu djelovati kao sukob između suprotstavljenih stavova, one su istovremeno i pokazatelj da pitanja ravnopravnosti postaju sve važniji dio društvenog života. Upravo kroz takve rasprave oblikuju se budući pravci razvoja politika i društvenih promjena.

8. Preporuke za medije i odgovorno informisanje

Iskustva iz različitih zemalja pokazuju da rasprave o rodnoj ravnopravnosti često postaju prostor u kojem se brzo šire pojednostavljene poruke, dezinformacije i politički motivisane kampanje. U takvom okruženju mediji imaju posebno važnu odgovornost jer način na koji se određene teme predstavljaju može snažno uticati na to kako ih javnost razumije.

Jedan od problema koji se sve češće pojavljuje u medijskom prostoru jeste nekritičko prenošenje informacija. Vijesti o pojedinim inicijativama ili javnim okupljanjima ponekad se prenose bez dodatnog objašnjenja ili provjere, pa tako pojedinačne akcije mogu dobiti mnogo veću vidljivost nego što je njihov stvarni društveni značaj. Primjeri poput molitvenih okupljanja ispred mostarske bolnice pokazali su kako se takve vijesti mogu brzo proširiti kroz medijski sistem. Nakon što je informaciju objavila jedna novinska agencija, brojni mediji prenijeli su je gotovo identično, bez dodatnih pitanja, objašnjenja ili kritičkog odmaka.

Takva praksa može nenamjerno doprinijeti širenju poruka koje određene grupe žele plasirati u javni prostor. Zbog toga je važno da mediji ne djeluju samo kao kanali za prenošenje informacija nego i kao prostor u kojem se informacije provjeravaju i objašnjavaju.

Jednako važno pitanje odnosi se na finansiranje organizacija koje se u javnosti predstavljaju kao pokreti za zaštitu tradicionalne porodice. Javne rasprave često se zadržavaju na njihovim porukama, dok se mnogo rjeđe postavlja pitanje načina na koji se takve organizacije finansiraju i kakve mreže podrške stoje iza njihovog djelovanja. Transparentnost finansiranja organizacija civilnog društva, bez obzira na njihove političke ili ideološke stavove, važan je dio demokratskog društva.

U tom smislu važno je postaviti i jedno jednostavno pitanje: zašto se pronatalitetne politike često predstavljaju zajedno sa konzervativnim društvenim kampanjama? Podrška porodicama i povećanje nataliteta legitimna su društvena pitanja, ali ona ne podrazumijevaju ograničavanje prava drugih društvenih grupa niti suprotstavljavanje politikama rodne ravnopravnosti.

Slično tome, potrebno je otvoriti i pitanje zbog čega se koncept tradicionalne porodice često predstavlja kao društvena vrijednost kojoj je potrebna posebna zaštita civilnog društva. Porodični život i roditeljstvo već su zaštićeni zakonima i ustavnim okvirom, pa se postavlja pitanje zbog čega bi jedan model porodičnog života imao privilegovan položaj u odnosu na druge.

Za medije, ali i za sve koji učestvuju u javnim raspravama, važno je razvijati praksu kritičkog pristupa ovim temama. To znači postavljati osnovna pitanja o tome ko pokreće određene inicijative, na koji način djeluju i kakav uticaj imaju na društvo.

Istovremeno je važno izbjeći i suprotan pristup koji se svodi na podcjenjivanje ili ismijavanje takvih inicijativa. Iskustva iz drugih zemalja pokazuju da takav odnos često dovodi do njihovog dodatnog jačanja. Mnogo je korisnije razvijati prostor za informisanu raspravu zasnovanu na činjenicama i provjerenim informacijama.

Odgovornost za kvalitet javne rasprave ne leži samo na medijima. Akademski zajednica, organizacije civilnog društva i sve osobe koje učestvuju u javnim debatama također imaju važnu ulogu u oblikovanju prostora u kojem se govori o ravnopravnosti i društvenim promjenama. Upravo zbog toga su odgovorno informisanje i kritičko promišljanje važni dijelovi svakog demokratskog društva.

U tom smislu nekoliko jednostavnih principa može doprinijeti kvalitetnijem javnom prostoru.

Mediji bi trebali izbjegavati nekritičko prenošenje saopštenja i događaja bez dodatne provjere i objašnjenja. Važno je objasniti značaj događaja i provjeriti informacije prije nego što se prenesu kao vijest.

Važno je postavljati pitanja o finansiranju i organizacionoj strukturi inicijativa koje se pojavljuju u javnom prostoru. Transparentnost finansiranja doprinosi boljem razumijevanju njihovog djelovanja.

U izvještavanju je nužno izbjegavati senzacionalističke naslove i pojednostavljene tvrdnje koje mogu dodatno produbiti društvene podjele.

Jednako je važno uključiti različite glasove u javne rasprave kako bi publika dobila širu sliku o temama koje se obrađuju.

Na kraju, odgovorno informisanje podrazumijeva i stalnu spremnost na provjeru činjenica i ispravljanje netačnih informacija, jer upravo takav pristup doprinosi jačanju povjerenja između medija i javnosti.

9. Zaključna razmatranja

Pregled različitih zemalja pokazuje da se rasprave o rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba danas vode u vrlo različitim društvenim i političkim okolnostima. U nekim državama dolazi do širenja pravne zaštite i novih politika jednakosti, dok se u drugima pojavljuju inicijative koje takve promjene dovode u pitanje.

Primjeri iz Evrope, Azije i zemalja Zapadnog Balkana pokazuju da su ove rasprave postale dio šireg društvenog i političkog života. Pitanja rodne ravnopravnosti često se pojavljuju u javnim polemikama, političkim kampanjama i medijskim raspravama, što pokazuje koliko snažno utiču na način na koji društva promišljaju vlastite vrijednosti i društvene promjene.

Bosna i Hercegovina nije izuzetak od tih procesa. Rasprave o rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba u javnom prostoru često izazivaju snažne reakcije, ali istovremeno pokazuju da su ova pitanja postala vidljiv i važan dio društvenih rasprava.

Istovremeno, problemi poput nasilja nad ženama, ekonomske nejednakosti i diskriminacije pokazuju da rodna ravnopravnost nije samo pitanje političkih polemika nego i svakodnevnog života velikog broja građanki i građana.

Iskustva iz različitih zemalja pokazuju da društvene promjene rijetko idu pravolinijski. Napredak u jednoj oblasti često prati otpor u drugoj, a javne rasprave o ravnopravnosti mogu istovremeno biti izvor društvenih sukoba i pokretač novih promjena.

U tom smislu razvoj rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini zavišće od sposobnosti institucija, civilnog društva i šire javnosti da očuvaju prostor za otvorenu raspravu, zaštitu ljudskih prava i izgradnju društva u kojem se ravnopravnost posmatra kao temelj demokratskog poretka.

Biografska bilješka o urednici i autoricama

Kristina Ljevak Bajramović je novinarka, istraživačica i urednica u izdavaštvu. Autorica je i koautorica publikacija posvećenih pravima žena i LGBTIQ+ osoba. U svom profesionalnom radu i javnom angažmanu bavi se temama ljudskih prava, rodne ravnopravnosti i vladavine prava. Njen rad obuhvata novinarsko istraživanje, uređivanje publikacija i javno zagovaranje, a prepoznat je i nagrađivan na lokalnom i međunarodnom nivou.

Maida Zagorac je feministkinja i aktivistkinja za ljudska prava u civilnom društvu. Njeno djelovanje usmjereno je na unaprjeđenje rodne ravnopravnosti, zaštitu od diskriminacije i zagovaranje za ljudska prava žena i ranjivih grupa. Bavi se istraživanjima, analizama javnih politika i razvojem zagovaračkih inicijativa, s posebnim fokusom na sistemske nejednakosti i unaprjeđenje zakonodavnog okvira u oblasti rodne ravnopravnosti. Aktivno učestvuje u inicijativama koje promovišu društvenu pravdu, demokratiju i ljudska prava u Bosni i Hercegovini.

Denija Hidić je aktivistkinja za ljudska prava posvećena pitanjima rodne ravnopravnosti i socijalne pravde. U okviru Fondacije CURE angažovana je na projektima posvećenim rodnoj ravnopravnosti, ekonomskom osnaživanju žena i prevenciji rodno zasnovanog nasilja. U svom radu učestvuje u razvoju istraživanja, publikacija i zagovaračkih inicijativa te u organizaciji edukativnih programa i javnih kampanja usmjerenih na unaprjeđenje prava žena i drugih marginalizovanih grupa.

Enida Čamdžić je pravnica i stručnjakinja za javne politike s dugogodišnjim iskustvom u oblasti pravnih reformi, upravljanja projektima i međunarodne saradnje. Tokom profesionalne karijere radila je na projektima međunarodnih organizacija i institucija, posebno u oblastima zakonodavnih reformi i javnih politika. U Fondaciji CURE djeluje kao pravna i programska koordinatorica, gdje koordinira projekte iz oblasti rodne ravnopravnosti, javnih politika i učešća žena u političkom i društvenom životu.

Literatura

Alliance Vita, 2024. Reports on family policy and civil society initiatives in Central and Eastern Europe.

Antonovska, Biljana, 2023. Women's and LGBTI movements in North Macedonia: challenges and developments. Skopje: Regional Gender Studies Network.

Associated Press, 2024. Greece legalizes same-sex marriage despite church opposition.

BBC, 2022. Slovakia passes controversial law restricting protests.

BBC, 2025. Political debates over LGBTI rights and gender policies in Slovakia.

Balkan Insight, 2025. Legal reforms and public debates on gender-based violence in Greece and the Western Balkans.

BPAS, 2025. Safe Access Zones: Guidance on abortion clinic buffer zones in England and Wales.

Council of Europe, 2025. Monitoring implementation of human rights standards in member states.

Civic Forum, 2024. Women's movements and reproductive rights activism in Poland.

Dizdar, Amina, Delila Hasanbegović Vukas i Zlatiborka Popov Momčinović, 2025.

Narandžasti izvještaj 8: Izvještaj o stanju ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini u periodu 2022–2024. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

European Institute for Gender Equality, 2025. Gender Equality Index and national gender equality policies.

Euractiv, 2025. Slovak political debate on LGBTI propaganda law proposal.

Euronews, 2025. Italy's constitutional court ruling on recognition of same-sex parents.

Esthinktank, 2025. Legal developments on reproductive rights and LGBTI issues in Slovenia.

Human Rights Watch, 2024. Indonesia's new criminal code and its impact on rights and freedoms.

ILGA-Europe, 2025. Annual Review of the Human Rights Situation of LGBTI People in Europe and Central Asia.

ILGA Asia, 2025. State-sponsored discrimination and anti-LGBTI policies in Southeast Asia.

Krasniqi, Liridona, 2023. Women's and feminist movements in Kosovo: development and challenges. Pristina: Gender Studies Centre.

Metaj, Elda, 2023. Gender equality movements and civil society in Albania.

NHS England, 2025. Gender identity services and policy developments following the Cass Review.

Reuters, 2024. Polish parliament debates abortion law reforms.

Scottish Government, 2025. Hate Crime and Public Order legislation guidance.

The Diplomat, 2024. Japanese court rulings on same-sex marriage and constitutional equality.

UN Women, 2025. Global trends affecting sexual and reproductive health and rights.

UNHCR, 2024. EuroPride events and LGBTI visibility in Europe.

Voice of America, 2024. Debate over surrogacy law proposals in Greece.

WAVE Network, 2025. Legislative responses to gender-based violence in Europe.

.....
ISBN ISBN 978-9926-413-25-5

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i
univerzitetske biblioteke BiH pod
ID brojem **68734726**